

DE MILITAIRE SPECTATOR

waarin opgenomen de Officiële Mededelingen van
DE KONINKLIJKE LANDMACHT EN DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Hoofdredacteur:

E. J. C. van Hooftgem, Brigade Generaal van de Generale Staf

Redactie:

Ir. L. W. C. Adank, Brigade Generaal van de Technische Staf

Drs. H. de Vries, Administrateur bij het Departement van Defensie

F. van Pelt, Luit.-Kolonel van de Generale Staf

S. van der Pol, Luit.-Kolonel-Vlieger

Maandblad

Nadruk verboden

Directie, Redactie, Administratie en Advertenties:
Zwarteweg 1 - Tel. 182355 - Postgiro 44715

Abonnementsprijs f 4,50 per kwartaal - Buitenland f 22,50 per jaar - Losse nummers f 1,75

Advertenties:
contractprijzen op aanvraag

Inhoud

Officiële Mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders 158

Redactioneel gedeelte

Van de redactie 158

Defensie en doelmatigheid, door J. G. Smit, Brigade-Generaal van de Generale Staf en H. C. Kremer, Kolonel van de Generale Staf 159

Studie Centrum voor Militair Leiderschap — Tastbare voorlopige resultaten! door E. J. C. van Hooftgem, Brigade-Generaal van de Generale Staf, Chef Staf van het 1e Legerkorps 163

Enkele gedachten over de tegenaanval, door H. A. Thoonsen, Luitenant-Kolonel van de Generale Staf, L. van der Poll, Majoor van de Generale Staf, en J. L. Smith, Majoor van de Generale Staf 170

Nieuwe uitgaven 169, 173

De moreelsdeterminanten en het moreelsonderzoek, door J. M. Ronden, Majoor-Vlieger van de Koninklijke Luchtmacht 174

Heeft ons leger helikopters nodig? door A. M. van der Vliet, Kapitein der Artillerie, Commandant Legerluchtwaarnemersschool 181

„Kampgruppen” — de bewapende arbeidersklasse in de Sovjetzone van Duitsland, door O. A. H. J. van Soest, Kapitein der Intendance 188

Gezag en leiding in het bedrijf 191

Uit de buitenlandse vakpers 180, 193

DE MILITAIRE SPECTATOR

waarin opgenomen de Officiële Mededelingen van
DE KONINKLIJKE LANDMACHT EN DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Hoofdredacteur:

E. J. C. van Hooftgem, Brigade Generaal van de Generale Staf

Redactie:

Ir. L. W. C. Adank, Brigade Generaal van de Technische Staf

Drs. H. de Vries, Administrateur bij het Departement van Defensie

F. van Pelt, Luit.-Kolonel van de Generale Staf

S. van der Pol, Luit.-Kolonel-Vlieger

Maandblad

Nadruk verboden

Directie, Redactie, Administratie en Advertenties:
Zwarteweg 1 - Tel. 182355 - Postgiro 44715

Abonnementsprijs f 4,50 per kwartaal - Buitenland f 22,50 per jaar - Losse nummers f 1,75

Advertenties:
contractprijzen op aanvraag

Inhoud

Officiële Mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders 158

Redactioneel gedeelte

Van de redactie	158
Defensie en doelmatigheid, door J. G. Smit, Brigade-Generaal van de Generale Staf en H. C. Kremer, Kolonel van de Generale Staf	159
Studie Centrum voor Militair Leiderschap — Tastbare voorlopige resultaten! door E. J. C. van Hooftgem, Brigade-Generaal van de Generale Staf, Chef Staf van het 1e Legerkorps	163
Enkele gedachten over de tegenaanval, door H. A. Thoonsen, Luitenant-Kolonel van de Generale Staf, L. van der Poll, Majoor van de Generale Staf, en J. L. Smith, Majoor van de Generale Staf	170
Nieuwe uitgaven	169, 173
De moreelsdeterminanten en het moreelsonderzoek, door J. M. Ronden, Majoor-Vlieger van de Koninklijke Luchtmacht	174
Heeft ons leger helikopters nodig? door A. M. van der Vliet, Kapitein der Artillerie, Commandant Legerluchtwaarnemersschool	181
„Kampgruppen” — de bewapende arbeidersklasse in de Sovjetzone van Duitsland, door O. A. H. J. van Soest, Kapitein der Intendance	188
Gezag en leiding in het bedrijf	191
Uit de buitenlandse vakpers	180, 193

Officiële Mededelingen

Koninklijke Landmacht

Koninklijke Luchtmacht

Uit de Landmacht- en Luchtmachtorders

De aandacht wordt gevestigd op:

LaO Nr 61013. Wijziging van het Bevorderingsvoorschrift Landmacht 1958. Als overweging heeft gediend, dat het wenselijk is de bepalingen inzake de eisen van algemene (school)ontwikkeling, gesteld in genoemd voorschrift, te herzien (soldaat der 1e klasse, korporaal der 1e klasse en onderofficieren).

LaO Nr 61021, handelende over de nadere regeling met betrekking tot het opleggen van de verplichting tot schadevergoeding aan militair- en burgerpersoneel.

LaO Nr 61041. Toepassing Ziekenfondsenbesluit (Militairen).

LaO Nr 61042. Controle door de I.M.A. bij de Koninklijke Landmacht (Bevelsverhoudingen, bevoegdheden, uitvoering, notawisseling en rapportagen).

LaO Nr 55272 (Herdruk). Uitvoeringsbeschikking in-

zake het dragen van de militaire uniform in het buitenland.

Adreswijzigingen De Militaire Spectator

De aandacht wordt nogmaals erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijkswege „De Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit *uitsluitend* kenbaar dienen te maken bij de commandant van het onderdeel, waarbij zij in onderhoud zijn gesteld. Derhalve *niet* telefonisch of schriftelijk bij de administratie van „De Militaire Spectator” of bij de Afdeling Personeelspubliciteit van het Departement van Defensie.

De commandant van vorenbedoeld onderdeel zendt de voorgeschreven mutatie-opgave aan de Afdeling Centrale Personeelsdocumentatie van het D.v.D. waarna toezending aan het nieuwe adres volgt.

De legerleiding stelt er prijs op vast te stellen, dat het adverteren in dit tijdschrift uiteraard het verkrijgen van voorkeur voor leveranties aan de Koninklijke Landmacht of aan de Koninklijke Luchtmacht niet kan inhouden. Einde van de Officiële Mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht.

Van de redactie

In het verleden is het voorgekomen, dat buitenlandse tijdschriften artikelen uit De Militaire Spectator, dan wel delen daaruit, overnamen met de mededeling, dat dit dan de officiële Nederlandse zienswijze op het betreffende onderwerp was.

De redactie heeft daarom gemeend, in voorkomend geval, bij artikelen over de inhoud waarvan men zich hier te lande nog geen uitgesproken mening heeft gevormd, dan wel waarover de meningen wijd uiteenlopen en een officiële zienswijze nog niet is vastgesteld, of onderwerpen waarover wel een officiële zienswijze bestaat, maar waar bijvoorbeeld opgedane ervaringen tot andere gedachten hebben geleid, de volgende aantekening te plaatsen:

Hoewel de verantwoordelijkheid voor opname onveranderd bij de redactie ligt, behoeven de strekking en inhoud van dit artikel niet, zonder meer, in alle opzichten haar mening weer te geven, noch die van enige officiële Nederlandse militaire instantie.

Wellicht ten overvloede moge worden opgemerkt, dat dit niet betekent, dat de redactie het met al het overige geplaatste ten volle eens zou zijn; het gaat in het betreffende geval alleen maar om het vermijden van tactische en andere misverstanden van belangrijke aard.

Een onderwerp bijvoorbeeld, dat zich thans in het bijzonder voor toevoeging van het cursief gedrukte hierboven leent is het gebruik van gemechaniseerde strijdkrachten.

Defensie en doelmatigheid

door J. G. SMIT, *Brigade-Generaal van de Generale Staf*
en H. C. KREMER, *Kolonel van de Generale Staf*

De middelen

In de kapitaalgoederen, waarover onze defensie thans het beheer voert, zijn ten naaste bij tien miljard gulden geïnvesteerd. Voor het onderhoud van het defensie-apparaat wordt elk jaar door de Nederlandse gemeenschap een bedrag uitgetrokken, dat twee miljard gulden nadert en een sterk stijgende tendens heeft. Bovendien wordt jaarlijks — onder de vigeur van de dienstplichtwet — beschikt over naar schatting tweehonderd miljoen manuren, die worden opgebracht door de daartoe capabele jeugd in de leeftijd van 19 en 20 jaar.

Het doel

Met deze kostbare middelen wordt de gevechtskracht gevormd en onderhouden, die Nederland in staat moet stellen, gezamenlijk met andere staten, de veiligheid van onze samenleving te garanderen.

Die beveiliging van onze vrijheid, van onze levensgewoonten en van onze productie kan (uiteraard) niet anders worden beschouwd dan als een behoefte van de eerste orde, waaraan zo goed mogelijk moet worden voldaan. Het lijkt ons daarom een rationele veronderstelling, dat de defensieleiding, bij de hantering van de haar toegewezen middelen, zich zal doen leiden door het economisch beginsel. Dit komt er in onze verhoudingen op neer, dat ernaar zal worden gestreefd met de (gefixeerde) middelen de grootst mogelijke gevechtskracht te ontwikkelen.

De bruikbaarheid van het economisch beginsel

Bij deze aanname zijn wij (vanzelfsprekend) uitgegaan van de gedachte, dat het beginsel wordt gehanteerd met toepassing van een redelijk intellect, zodat niet bij voorbaat hoeft te worden gevreesd voor een onjuiste toepassing, waarbij — zoals enige tijd geleden door Majoor drs. S. van der Laan in dit blad werd geopperd¹ — een „hypothetisch subject” zou worden geschapen „dat volgens voorgeschreven schablonen moet denken en handelen”, een en ander leidende tot een orde „waarin het subject als geconstrueerde homo-economicus wordt geplaatst”.

Nog minder bevreesd zijn wij voor de eveneens geuite mogelijkheid, dat de consequente toepassing van een „theoretische abstractie” (waarmee blijkbaar het economisch beginsel wordt bedoeld)

zou leiden tot een „toenemende bureaucratie met boekhouders als commandanten” of tot een schijneconomie, die de verspilling zou versluieren.

Kunstmatige scheiding tussen overheid en produktiesector

De geciteerde veronderstellingen mogen blijk geven van een enigszins geëxalteerde opvatting ten aanzien van een eenvoudig economisch beginsel, geheel onbegrijpelijk zijn zij voor ons niet. Zij zijn namelijk symptomatisch — en als zodanig van belang — voor de kunstmatig gehandhaafde scheiding tussen de problematiek van de produktiebedrijven en die van de overheidshuishoudingen.

De teneur van het aangehaalde artikel is, dat de overheidsorganen het zonder de wetenschappelijke steun van de bedrijfseconomie en de organisatieleer kunnen doen, dat er geen redelijk alternatief aanwezig is en dat het economische beginsel (het leitmotief van de bedrijfseconomische wetmatigheid) geen overheersende factor kan zijn voor overheidsinstellingen in het algemeen en voor de defensie in het bijzonder.

Voor de onbevooroordeelde waarnemer is dit een merkwaardige these. Hij zal het namelijk logisch en noodzakelijk achten, dat ook (of juist in het bijzonder) de overheidsinstellingen zich gedragen als huishoudingen, waarin wordt getracht de maximum resultaten te verkrijgen uit de toegewezen gemeenschapsmiddelen of wel de gewenste resultaten te bereiken met een minimum aan offers. Hij zal zich afvragen, waar de weerstand tegen deze praktische aanname zijn oorsprong heeft.

Historische scheiding

In de eerste plaats zal hij deze moeten zoeken in het historisch perspectief. De opbouw en het beheer van zeer grote organisaties is een jonge kunst, die zeker nog niet geheel wordt beheerst. De enorme ontwikkeling van de bedrijven heeft de mens geconfronteerd met een zondvloed van problemen, die in de 19e eeuwse produktiestructuur, waarin de persoonlijke bindingen overheersten, onbekend waren. Wetmatigheden of algemeen geldende regelen kende men niet. Deze waren voordien alleen — zij het in eenvoudige vorm — aan de orde gekomen in grotere gemeenschapsorganisaties zoals de Staat en het leger.

Welnu, de groeistuipe in de produktiesector

¹ *De Militaire Spectator* 130(1961)(1)15.

hebben geleid tot het zoeken naar hun oorzaken, tot het registreren van verschijnselen en uiteindelijk tot het ontstaan van de bedrijfseconomie en de organisatieleer, die thans de wetenschappelijke basis (moeten) vormen voor het rationele beheer van deze organisaties.

In het ontstaan van deze wetenschappen ligt derhalve hun beperking. De overheidsorganisaties, die zich eerst later in een fel tempo ontwikkelden en tot machtige constructies uitgroeiden, werden hierbij als ervaringsobjecten buiten beschouwing gelaten, de defensie inbegrepen.

Dientengevolge staan wij tegenover het fenomeen, dat de overheidsorganisaties, die als eerste enige orde in verschijnselen en activiteiten brachten, thans — zonder wetenschappelijke steun — worden geconfronteerd met een steeds onoverzichtelijker wordende problematiek.

Psychologische scheiding

Wanneer wij ons realiseren, dat productie- en overheidsorganisaties een heel register van gelijksoortige problemen (arbeidsverdeling, kostenstructuur, werkgemeenschap, organisatiestructuur en vele andere) hebben te verwerken en dat vooral in de organisatiesfeer de patronen van verschijnselen en wetmatigheden elkaar vrijwel geheel dekken, dan begrijpen wij tevens, dat het verschil van conceptie en benadering niet *geheel* kan worden verklaard uit de recente historische ontwikkeling.

Die verklaring moet mede worden gezocht in het psychologische vlak, in beperkingen, veroorzaakt door traditie en conservatisme. Het is logisch en menselijk, dat de beoefenaren van de bedrijfseconomie niet gemakkelijk de met zorg samengestelde definities loslaten, evenmin als de welomlijnde wetmatigheden en de strak aangehouden voorwaarden, die het economisch handelen zouden bepalen. Er is hier sprake van een al of niet bewust aanhouden van de inductieve kennisvorming en daarmee van een onvermijdelijke beperking.

Het is evenmin verwonderlijk, dat vele overheidsdienaren steun zoeken bij de (niet door wetenschap gehinderde) traditionele, hiërarchische verhoudingen en dat zij de intuïtieve benadering van de problemen nog aanhouden, een methodiek, die in de eenvoudige verhoudingen van een comfortabel verleden nog voldeed, maar thans (ook blijkens de resultaten) geen adequate oplossing biedt in de overrompelende structuurveranderingen van deze tijd.

Evolutionaire versnelling vereist

Wij staan derhalve thans voor de situatie, waarin bij een toenemende staatsbemoedening, bij een onvermijdelijk toenemende expansie van de overheidslichamen, voor het beheer van deze or-

ganisaties de formele wetenschappelijke steun wordt ontbeerd. In het bijzonder de gecompliceerde en kostbare defensie-organisaties staan in dit opzicht alleen, zulks ten koste van vele miljoenen, die op rationele wijze zouden moeten worden besteed. Deze toestand kan uiteraard niet eindeloos voortduren en er zijn tekenen, dat dit ook niet het geval zal zijn.

Door beheerders van overheidsorganen wordt in vele gevallen reeds *partieel* gebruik gemaakt van de voor de industrie bedoelde leerstellingen. Voorts zijn er gelukkig vele bedrijfseconomen en organisatie-deskundigen, die streven naar verruiming van de bestaande ervarings- en kenobjecten, in normale taal gesproken naar een verbreding van de verworven leerstellingen. Vooral in de organisatiesfeer is deze tendens aanwezig en sinds een dertigtal jaren van invloed.

In ons land streeft het Nederlands Instituut voor Efficiency (tegen een aanmerkelijke weerstand in) naar een rationele basis voor doelmatigheid in de overheidssector.

Ondanks dit alles verloopt het vernieuwingsproces traag. De partiële aanleuning van overheidsorganen op de verworvenheden van de economische wetenschappen moge aanwezig zijn, een vaste lijn, een samenhang van alle gevonden waarheden en verschijnselen is nog ver te zoeken.

De vertragingfactoren blijven werkzaam, zulks ten detrimente van welvaart en veiligheid. Dit is jammer en bovendien zinloos. De toekomst valt toch niet te keren.

Geen blauwdruk

Tot zover de *principiële* benadering van het vraagstuk van de bedrijfsvoering bij de overheid. Ten aanzien van de *praktische* consequenties, waarbij wij ons tot de defensie zullen beperken, kan men stellen, dat de problematiek van het productiebedrijf en van de defensiehuishouding op veel punten divergeren.

Dit stellende heeft men gelijk en wij komen hierop terug.

Vooropgesteld zij echter, dat de praktische vraagstukken ook bij de productiebedrijven onderling enorm kunnen verschillen. Een plantage in Nigeria en een cafetaria in Amsterdam hebben eigenlijk alleen het doel — de inkomensvorming — gemeen, op grond van welke smalle basis zij onder dezelfde wetenschappelijke noemer worden gebracht. Er zijn andere factoren, die voor een wetenschappelijke benadering tenminste van even groot belang zijn. Biallosterski bijvoorbeeld zegt zeer terecht, dat de interne organisatie primair een vraagstuk van grootte is.

Er is nu eenmaal — zoals ten overvloede werd opgemerkt — geen blauwdruk voor het economisch hanteren van organisaties (zoals er even-

min een reglement bestaat, dat de juiste aanvoering van strijdkrachten kan garanderen).

De omstandigheden zijn altijd anders en er zijn altijd verschillen doch deze mogen geen reden zijn om de gevonden wetmatigheden nog steeds te veronachtzamen.

Karakteristieken van het defensiebedrijf

Welke zijn nu de karakteristieke facetten van de defensie, die haar onderscheiden van de bedrijven in de productiesector en die mede bepalend moeten worden geacht voor de praktische toepassing van de in de bedrijfseconomie en de organisatieler gevonden normen? Hoewel zij naar onze mening bekend moeten worden geacht, zullen wij de voornaamste hieronder samenvatten.

— De defensie heeft als overheidsbedrijf een *monopolistische* status.

— Hoewel zij in een dringende behoefte voorziet, heeft zij geen afnemers en verleent geen diensten. Zij is de enige gebruiker van de eigen productie (van gevechtskracht) en heeft daarmee een dubbele taak.

— Economische, politieke, technische en psychologische factoren oefenen een zware druk uit op het bestaan en de activiteit van de defensieorganisatie. Als gevolg daarvan is de frequentie van de opeenvolgende reorganisaties veel hoger dan bij andere zeer grote organisaties.

— De reorganisaties in de defensie zijn veelal van meer essentiële en sociaal van meer ingrijpende aard dan die bij de zeer grote productiebedrijven, waar de herzieningen zich veelal richten op technische of administratieve verbeteringen, die de evolutionaire lijn van het bedrijf markeren.

— De defensie heeft talloze bindingen met de economische en sociale structuur van de totale maatschappij en is daarbij de meest gecompliceerde van alle organisaties. Er is geen onderneming en bedrijf, dat zoveel functies omvat en een zo oneindige variatie aan materieel en materieelsoorten.

De consequenties

Deze (onveranderlijke) facetten brengen uiteraard hun consequenties mee voor de beheersproblematiek. De monopolistische status en het gebruik van eigen productie hebben tot gevolg, dat externe controle op de doelmatigheid vrijwel geheel ontbreekt. Er is geen concurrentiestelling, geen reactie van de markt en zelfs geen concrete basis voor de vorming van een publiek oordeel. De enige feitelijke externe controle op de productie, op het vredesbeleid dus, komt tot uiting in het gewapend conflict. Eerst dan heeft men de verschrikkelijke proef op de som, de objectieve maatstaf van hetgeen bij de vorming van onze gevechtskracht is gepresteerd en verzuimd.

De dubbele taak van de defensie, haar gecompliceerdheid, de vele inwerkende factoren en de vele noodzakelijke herzieningen veroorzaken een cumulatie van problemen, die extra voorzieningen vereist teneinde overbelasting van de leiding en de uitvoering te voorkomen.

Kortom, wij zijn geconfronteerd met een organisatie waarvan een uiterst moeilijke leiding niet wordt gesteund door de toetsing van haar doelmatigheid aan de werkelijkheid.

De consequentie van deze situatie is, dat die steun voornamelijk moet worden gezocht in de reeds gevonden wetmatigheden, al zijn deze *niet* in de eerste plaats gevonden in de overheidshuishoudingen, en al zullen deze voor de defensieorganisatie nog op een *juiste* wijze moeten worden geïnterpreteerd. Deze consequentie is *niet* getrokken.

Weliswaar worden sinds een tiental jaren in de strijdkrachten van verschillende landen — onder welke Nederland — maar vooral in die van de V.S. hardnekkige pogingen in het werk gesteld de twee sferen tot elkaar te brengen, doch de passieve tegenstand is nog te sterk en de vorderingen zijn nog te langzaam.

— De defensie heeft als overheidsbedrijf een *monopolistische* status.

Gemiste kans

Door deze gang van zaken worden uiteraard de opbouw en de ontwikkeling van de strijdkrachten bemoeilijkt. Er zijn te veel vertragende factoren, die te lang blijven bestaan.

Het delegatievraagstuk bijvoorbeeld, inherent aan het beheer van elke grote organisatie (welk beheer niet mogelijk is zonder een welomlijnde overdracht van taken en bevoegdheden) is nog altijd niet geheel opgelost. Er zijn nog steeds te veel competentiekwesties, tussentijdse bemoeiingen, overlappingsen en duplicaties, die alle vertragend werken, de verantwoordelijkheid aantasten en de arbeidsvreugde verstoren. Een ander voorbeeld wordt gevormd door het geringe begrip voor het organisatorische beginsel van de arbeidsscheiding. Een behoorlijke afbakening van de constituerende, dirigerende en controlerende taak is op de juiste (dus de hoogste) niveaus niet aanwezig, zodat voortdurend het gevaar bestaat, dat één van de taken in het gedrang komt en daarmee de „bottleneck” wordt van de organisatie.

Van het onderzoek en de ervaring van het kostenvraagstuk bij de productiebedrijven is te weinig profijt getrokken. De kostenplaatsen zijn niet of nauwelijks te omlijnen. Volgens de bedrijfseconoom Mey zijn de kosten het spiegelbeeld van de waarde. Wij zien niet hoe dit beeld in de defensie thans moet worden verkregen.

Door dit gebrek en mede, omdat de meetbaarheid van de productie toch al problematisch is, zijn de exploitatiekosten moeilijk in de hand te houden. De wet van Parkinson krijgt meer kan-

sen dan strikt noodzakelijk is, zulks ten koste van investering en uitrusting.

Ter beperking van dit artikel zullen wij niet ingaan op andere punten (personeelsbeheer, communicatie, enz.) waar de ontmoeting met de bestaande bedrijfswetenschappen node en nodeloos is gemist. Wij volstaan met de slotsom, dat er nog een tekort is aan doelmatige ordening van handelingen en middelen, die gericht zijn op de vorming van gevechtskracht, een ordening, die had kunnen worden verkregen door een juiste interpretatie van reeds gevonden wetmatigheden.

Dit is de gemiste kans.

De remedie

De genoemde tekorten en vertragende factoren geven de gewenste koers reeds aan. Hierover behoeft betrekkelijk weinig te worden gezegd. Het moge duidelijk zijn, dat de kostenstructuur aan een nieuwe visie dient te worden onderworpen, dat de scheiding van organisatorische taken stringenter moet worden doorgevoerd, dat de controle dient te worden geobjectiveerd en dat het delegatieprobleem alsmede vele andere zaken opnieuw onder de loep moeten worden genomen.

Men houde echter in het oog, dat deze vraagstukken moeilijk *afzonderlijk* kunnen worden benaderd en bij een afzonderlijke oplossing — indien deze al mogelijk is — betrekkelijk weinig effect zullen hebben. De samenhang is onverbreekbaar en de hoofdzaak is, dat deze wordt gezien in het licht van een wetenschappelijke bedrijfsvoering, die — afgezien van de goede po-

gingen in een deel van de logistieke sector — te lang werd genegeerd.

Samenvatting

De overheid in het algemeen en de defensie in het bijzonder komen te kort door de geringe aandacht, die de wetenschap aan het beheer en de organisatie van hun instellingen heeft gewijd. Dit tekort is vergroot door psychologische factoren.

Er is echter een kentering merkbaar. Verschillende beoefenaars van de bedrijfseconomie en de organisatie trachten het object van hun wetenschap uit te breiden tot de doeltreffendheid van de menselijke samenwerking *in het algemeen*, zulks ten bate van de instellingen, die tot nu toe niet tot de produktie-organisaties werden gerekend.

Aan de andere kant wordt in verschillende defensie-organisaties — zij het op zeer beperkte schaal — hard gewerkt met het doel de reeds behaalde wetenschappelijke resultaten uit te buiten.

Passieve en actieve weerstand tegen dit streven kunnen het proces ten hoogste vertragen en een zakelijk defensiebeheer tijdelijk verhinderen. Desondanks zijn zij schadelijk. Alleen een zakelijke benadering van de produktie van onze gevechtskracht is thans nog aanvaardbaar.

Noot van de redactie

Hoewel de verantwoordelijkheid voor opneming of verandering bij de redactie ligt, behoeven de strekking en inhoud van dit artikel niet, zonder meer, in alle opzichten haar mening weer te geven, noch die van enige officiële Nederlandse militaire instantie.

Aanwijzingen voor medewerkers

Wij verzoeken U om Uw bijdragen in te leveren in enkelvoud, getypt met een marge van tenminste 3 cm, met dubbele spatie en voorzien van Uw naam, adres en evt. gironummer.

Voorts eventuele schetsen of tekeningen en foto's niet tussen de tekst aan te brengen, doch wel aan te geven, waar deze tussen die tekst moeten worden opgenomen.

Men voege tekeningen en schetsen afzonderlijk bij, in Oostindische inkt en op teken- of kalkeerpapier. Letters en cijfers moeten daarbij zo groot worden getekend, dat zij na verkleining duidelijk

leesbaar blijven. Daartoe moeten zij, na verkleining, nog tenminste 1 mm groot zijn. Men houde er daarbij rekening mee, dat tekeningen en schetsen als regel, bij reproductie, worden verkleind tot ten hoogste 15 cm breedte.

TOEVOEGING VAN SCHETSEN EN AFBEELDINGEN, RESPECTIEVELIJK FOTO'S, VERHOOGT DE AANTREKKELIJKHEID VAN UW ARTIKELEN TEN ZEEERSTE, VOORAL INDIEN ZIJ ORIGINEEL ZIJN.

Studie Centrum voor Militair Leiderschap

Tastbare voorlopige resultaten!

door E. J. C. VAN HOOTEGEM,
Brigade-Generaal van de Generale Staf,
Chef Staf van het 1e Legerkorps

Ondernemingen, die bij hun oprichting in hoge mate in de publiciteit zijn gebracht, zullen te gelegener tijd ook met hun resultaten voor het voetlicht moeten verschijnen.

Het Studie Centrum voor Militair Leiderschap (SCML) is zulk een onderneming; het is destijds met alle mogelijke energie en offers in werking gesteld omdat men het in brede kring erover eens was, dat het nuttig effect van onze nationale militaire inspanning ten zeerste afhankelijk is van de kunde, waarmee onze aanvoerders, op elk niveau, het begrip „leiderschap” toepassen.

Het is ontegenzeggelijk juist geweest, aan dit jonge instituut — na oprichting — een geruime tijd te geven om, rustig en buiten de rechtstreekse publieke waarneming, „zich zelf” te worden. Voortgaande op het hierboven gestelde evenwel, is het onvermijdelijk, dat de publieke belangstelling zich thans zo langzamerhand ook wel eens zal gaan richten op de voorlopig bereikte resultaten.

Het is om deze reden, dat wij in het volgende dieper in willen gaan op wat het SCML in de korte periode van zijn bestaan reeds heeft bereikt en wij menen dit het beste te doen aan de hand van het zo juist gepubliceerde jaarverslag, dat wij evenwel niet letterlijk zullen volgen omdat niet alle onderwerpen een ieder zullen interesseren en waarbij wij op enkele, onzes inziens essentiële aspecten iets dieper zullen ingaan.

Het SCML is in november 1958 door de Chef van de Generale Staf opgericht, als eerste van een reeks van maatregelen op het gebied van verbetering van de interne verhoudingen in de Koninklijke Landmacht. Deze was van oordeel, dat de officieren en onderofficieren van de Koninklijke Landmacht, bij het geven van leiding aan de hun toevertrouwde ondergeschikten, een zekere mate van wetenschappelijke ondergrond niet konden missen.

Dit initiatief was geheel overeenkomstig de

Het hijsen van de vlag bij de opening

wens, die reeds eerder was geuit door Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden, namelijk het scheppen van een mogelijkheid tot het houden van studieconferenties, die tot doel zouden moeten hebben het gevoel voor leiderschap binnen de strijdkrachten af te stemmen op het huidige tijdsbestel.

Er werd een Commissie van Advies ingesteld, waarvan de werkzaamheden in zeer korte tijd resulteerden in het vaststellen van een opleiding voor de officieren, die in de toekomst hun collega's aan het SCML zouden moeten instrueren, dan wel op andere wijze terzake leiding zouden moeten geven. Besloten werd deze officieren aan te duiden met de naam „studieleiders”. Tevens werd, na een zorgvuldige selectie, een aantal officieren voor deze functie aanbevolen.

Tenslotte werd de aankoop geadviseerd en voorbereid van de villa Sonne-Heerdt te Hilversum, het gebouw, waarin het SCML thans is gevestigd.

Op 8 januari 1959 werd het Studie Centrum voor Militair Leiderschap door Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden geopend, onder het uitspreken van een openingsrede, waarin onder meer de noodzaak en de bedoeling werden uiteengezet.

De studieleiders werden voor hun moeilijke en verantwoordelijke taak voorbereid door het volgen van een studieleiderscursus, die van mei 1959

Ontvangst van
Z.K.H. Prins
Bernhard

tot november van dat jaar in de Ernst Sillemhoeve te Lage Vuursche werd gehouden en, daarna, tot januari 1960 in het inmiddels ten dele gereedgekomen gebouw te Hilversum.

Colleges en discussies vonden plaats door en onder leiding van militaire en, grotendeels, burgerdocenten van naam. De cursus beoogde in de eerste plaats de studieleiders een verantwoorde kennis te verschaffen van alles, wat betrekking heeft op de menselijke gedragingen en verhoudingen. Uiteraard kon dit niet meer dan een zekere mate van basiskennis zijn, vooral ook omdat men zich gedurende de cursus ook nog diende te bezinnen op de mogelijkheden om de stof later aan anderen over te dragen, opdat die anderen (de overige officieren en onderofficieren van de Koninklijke Landmacht) haar in de praktijk van hun functie zouden kunnen toepassen.

Geleidelijk aan kwam men tot een eerste programma-opzet, waarbij tevens werd overwogen van welke methodieken gebruik zou worden gemaakt om de aanstaande studieconferenties zo vruchtdragend mogelijk te maken. Bij elke overweging werd steeds doorlopend in het oog gehouden, dat men tenslotte tot een praktische uitvoering zou moeten komen.

In de loop van 1960 bleek het nog nodig een tweede studieleiderscursus te beginnen, teneinde in op handen zijnde vervangingen te kunnen voorzien en nog niet bezette plaatsen op te vullen. Ook deze cursus is inmiddels beëindigd. Reeds in functie zijnde studieleiders waren, voorzover hun normale werkzaamheden dit toelieten, in de gelegenheid, haar mede te volgen, ter verdieping van de eigen kennis.

Het SCML begon zijn naar buiten blikkende werkzaamheden op 11 januari 1960 met een eerste cyclus van studieconferenties, waaraan beroeps-officieren en beroepsonderofficieren van eenheden

van de parate troepen deelnamen. De opzet was, dat zoveel mogelijk mensen van eenzelfde onderdeel tegelijk de conferenties volgen, zodat officieren en onderofficieren van een onderdeel, volkomen afgestemd, tegelijk worden beïnvloed.

Bij het samenstellen van deze cyclus werd uitgegaan van een programma van drie conferentieweken, met een onderbreking van vier weken tussen elke twee conferentieperioden.

De onderwerpen van de eerste conferentieweek hebben tot doel de cursist ertoe te brengen zich te bezinnen op de betekenis van het zijn van militair leider in de Koninklijke Landmacht in het huidige tijdsbestel. Hierbij worden onderwerpen aan de orde gesteld als „de samenleving”, „de internationale samenwerking”, „de militaire samenleving”, „het Nederlandschap”, „het Koninklijk Huis”, „de rechtsstaat”, „de democratie”, „Officierseed of verbandacte” en „het gezag”.

De onderwerpen van de tweede week bewegen zich rond het centrale punt „de mens”. Hieraan ligt de gedachte ten grondslag, dat de militaire leider, wil hij zijn leiderschap goed kunnen uitoefenen, een juist en ruim inzicht moet hebben in de persoon van de mens, waarover hij de leiding heeft. Voorts gaat het om het aanvaarden van de hieruit in de praktijk voortvloeiende gevolgen.

In de derde week wordt stil gestaan bij de uitdaging van het communisme en het noodzakelijke antwoord daarop. Een verantwoord en scheppend leiderschap namelijk, dient te zorgen, dat de militair, buiten vaktechnische bekwaamheid, tevens in het bezit komt van de juiste mentaliteit als „militair in NAVO-verband”.

Bij bovenvermeld cursusprogramma werd van het begin af aan elke zweem naar „starheid” vermeden. Indien de ervaring van een cursus het

nodig maakte dat wijziging in opzet of uitwerking werd aangebracht, geschiedde dit ook. Hierbij werd tevens gebruik gemaakt van opbouwende kritiek en constructieve opmerkingen uit rapporten, die aan het eind van elke conferentieperiode steeds aan de deelnemers worden gevraagd en die niet door hen behoeven te worden ondertekend indien de schrijvers daartoe niet genegen zijn. Deze werkwijze zal ook in de toekomst zoveel mogelijk worden gevolgd en het programma zal, indien noodzakelijk, aan een verdere ombouw blijven onderworpen, hetgeen ook in overeenstemming is met de vormende taak van het instituut.

Tot 1 januari 1961 bezochten 393 officieren, 97 onderofficieren en 2 burgers een volledige cyclus; 65 officieren en 17 onderofficieren hadden toen juist de eerste van de drie conferentieweken afgesloten.

De tabellen 1 en 2 geven van deze deelnemers een detailoverzicht voor zover het de onderdelen betreft.

De cursussen vonden praktisch ononderbroken gedurende het gehele jaar plaats, waarbij doorgaans twee parallelconferenties werden gehouden. Buiten het oorspronkelijk opgestelde programma werd, op verzoek van de Commandant van de Onderofficiersschool, een extra drieweekse cursus ingelast voor een aantal onderofficieren-instructeur van de school, in verband met een verstrekte opdracht inzake de opleiding van aanstaande bevoerde onderofficieren.

Vóór de aanvang der cursussen werden studie-leiders als contactofficier naar de deelnemende onderdelen gezonden om aan de aanstaande cursisten de nodige inlichtingen over de gang van zaken aan het SCML te verstrekken.

Na afloop van de cursussen werden opnieuw studie-leiders naar deze onderdelen gezonden om behulpzaam te zijn bij het verder uitdragen van het geleerde en het omzetten van de materie in de praktijk bij de troep. Voorts om de commandant van een dergelijk onderdeel met raad en daad terzake bij te staan.

Bij onze persoonlijke contacten met officieren, die de conferentiecycclus volgden is ons bij herhaling gebleken, dat het tenslotte deze „afwerking” zal zijn, die theorie en praktijk aan elkaar zal moeten binden. Men verlieze vooral niet uit het oog, dat — als de studie-leiderscursus van beperkte duur, ten aanzien van de studie-leider, slechts het verlenen van enige basiskennis van het te betreden immense arbeidsveld kan betekenen — dit uiteraard nog in hogere mate het geval moet zijn met cursisten, die slechts een cursus van drie weken volgen in een materie waarin vrijwel niemand — tevoren — heeft „gestu-

TABEL 1

De volledige cursus werd gevolgd door:

Onderdeel	Officieren	Onder-Officieren	Burgers
Infanterieschool	16	8	
KMA	45	11	1
OOS	28	5	
SAAT	14	2	
SROA	10	2	
SROC	5	1	
SROG/KSG	6	2	
SROGD	7	2	
SROI	19	5	
SRO Int	5	2	
SRO Lua	7	1	
SRO MA	3	1	
SRO TD	3	1	
SRO Vbd D	3	1	
KSA	7	3	
KSC	5	1	
KSI	43	7	
KS Lua	18	5	
KS TD	10	5	
Staf - 1 Div 7 dec	1		
11 Ggr	7	1	
11 Inf bat	17	5	
11 Marcie	1		
12 Ggr	1		
12 Inf bat	18	5	
13 Inf bat	1		
14 Inf bat	1		
15 Afdl lua	9	2	
16 Inf bat	1		
42 Ggr	10	1	
42 Inf bat	4		
43 Inf bat	17	5	
44 Inf bat	16	7	
45 Inf bat	15	3	
45 Afdl lua	9	2	
101 Lua gp	2		
DvD	1		1
IDO	4		
IGKL	3		
903 LVK	1		
Totaal	393	97	2

TABEL 2

Voorts werd eind 1960 de eerste conferentieweek gevolgd door:

Onderdeel	Officieren	Onder-Officieren
41 Ggr	10	1
41 Inf bat	16	6
41 Tk bat	13	5
41 Inf verk bat	1	
42 Inf bat	11	5
43 Inf bat	4	
44 Inf bat	2	
45 Inf bat	5	
LuA School	1	
HKGS	2	
Totaal	65	17

deerd” en waaraan de meesten zelfs — ook indien zij in de omgang met hun mensen en in de uitvoering van hun aanvoerderstaak wellicht intuïtief juist zouden zijn opgetreden — „wetenschappelijk” toch weinig aandacht hebben besteed.

Openingsrede

Uitzonderingen — er *zijn* nu eenmaal geboren leiders — zullen ook hier de regel bevestigen, maar de meeste officieren en vooral de meeste onderofficieren, zullen een voortgezette hulp van het SCML niet kunnen missen.

Een voortgezette hulp, die dan uit praktische overwegingen het beste centraal, dat is eenheids-gewijze, kan worden gegeven.

Het jaarverslag van het SCML zegt, dat contactbezoeken in de toekomst zeer veelvuldig zullen plaatsvinden en wij juichen dit toe. Persoonlijk zien wij in deze contactbezoeken een van de belangrijkste taken.

Nog dient vermeld, dat het SCML er vooral de nadruk op wil leggen, dat de contactofficieren niet moeten worden gezien als „speurders naar tekortkomingen en rapporteurs daarvan” maar in de eerste en enige plaats als een hulp bij het toepassen van de intussen verstrekte en nog te verstrekken fundamentele voorlichtingsbulletins en het verlenen van andere bijstand. Dat dit geen holle frase is moge door het volgende worden onderschreven. Toen tijdens een gesprek met de leiding van het SCML terloops minder „opbouwende” opmerkingen van een bepaald hoofd-officiercursist ter sprake kwamen en wij vroegen om wie het ging, werd pertinent geweigerd mededeling van de naam te doen. Persoonlijk achten wij een dergelijke gedragslijn volkomen juist. Zolang geen sprake is van een uitgesproken *ondisciplinaire* houding in het bijzijn van minderen moet men op het SCML — ook in bijzijn van die minderen — vrijelijk kritiek kunnen uitoefenen, zonder gevaar van ingrijpen van hogerhand. Wordt dit beginsel verlaten, dan verliest het SCML zijn praktische waarde voor de Koninklijke Landmacht.

Na het bespreken van de cursussen komt het

jaarverslag van het SCML op een ander belangrijk onderwerp, dat hierboven reeds even is aangestipt: het Voorlichtingsbulletin.

Tijdens de cursussen is duidelijk gebleken, hoezeer men bij de troep aan dergelijke bulletins behoefte had. Daarbij kwam tot uiting dat deze tenminste aan de volgende eisen moeten voldoen: — ze moeten voorlichtingsstof bevatten, die is afgestemd op de aanstaande reserve-officier en de dienstplichtige onderofficier; — ze moeten aan hen, die met de voorlichting worden belast, de nodige basiskennis verschaffen; — ze moeten suggesties bevatten voor een methodische wijze van behandeling.

In het verleden kreeg het SCML opdracht voorlichtingsbulletins samen te stellen over de volgende onderwerpen:

- het Gezag;
- het Verschil (waarvoor dienen wij?);
- het Koninklijk Huis;
- Democratie en Rechtsstaat;
- het Communisme;
- Moreel;
- Leiderschap;
- Vlag, Vaandel en Volkslied;
- Internationale Samenwerking.

Beide eerstgenoemde bulletins waren eind 1960 onder de troep verspreid. De vier volgende waren begin 1961 aan de Chef van de Generale Staf ter goedkeuring aangeboden. De resterende waren nog in bewerking, doch ver gevorderd. Het SCML ziet in de verspreiding van deze voorlichtingsbulletins een mogelijkheid tot een gespreksvorming, die een niet te onderschatten bijdrage kan leveren voor een goed verstandhouding tot de troep. Daar de geestelijke verzorgers bepaalde onderwerpen, die erin aan de orde komen mede behandelen zou een coördinatie tussen deze en

de onderdeelcommandant ook op dit gebied voor de hand liggen.

Het SCML stelt zich voor na te gaan in welke mate de voorlichtingsbulletins voldoende; is herziening nodig, dan zal deze volgen.

Verspreiding geschiedde tot op compagniesniveau en wij kunnen de troepencommandanten verzekeren, dat een juiste gebruikmaking ervan de volle aandacht van de hogere commandanten zal hebben. Met name bij CM-Inspecties van de zijde van de Staf van het 1e Legerkorps zal steeds dieper op deze materie worden in gegaan.

Persoonlijk zouden wij over dit uitermate belangrijke onderwerp nog het volgende willen opmerken.

Beide thans reeds verschenen bulletins hebben wij doorgewerkt. Ook zij, die reeds in het verleden over deze onderwerpen een goede voorlichting aan de hun toevertrouwde troep gaven — en dezulken zijn er ontegenzeggelijk — kunnen er in hoge mate hun voordeel mee doen. De bulletins benaderen de onderwerpen „wetenschappelijk” en zelfs iemand, met een hoge mate van intuïtief juist handelen bedeed, zal door een wetenschappelijke ondergrond op een hoger niveau worden gebracht.

Voor de overgrote meerderheid van onze huidige aanvoerders, op elk niveau, zijn de bulletins echter totaal onmisbaar. Hun geven ze de argumenten en motieven, waarop zij hun voorlichting kunnen opbouwen met de zekerheid, dat hun eigen argumenten en motieven juist, logisch en gerechtvaardigd zijn.

In deze zin dient men de voorlichtingsbulletins ook te zien. Niet als de weergave van een lesje, dat men overal en voor elk gehoor nu maar zonder meer kan gaan „voorlezen”.

In de eerste plaats kan dit laatste niet, omdat elke troep in verband met instelling en intellectueel peil om een andere benadering van het onderwerp vraagt. Verder niet, omdat „voorlichting” en „voorlezing” absolute vijanden zijn, aangezien de eerste levendig moet zijn en voorlezing altijd zal leiden tot een saaie vertoning, waarbij men al te gemakkelijk al dan niet denkbeeldige, achterstallige slaap zal gaan in halen. Tenslotte niet, omdat de voorlichter zelf zich, bij een simpel voorlezen, nooit zodanig op zijn onderwerp zal kunnen concentreren en instellen, dat het hem mogelijk zal zijn de daarop normaliter volgende discussie naar behoren te leiden, waardoor — bij een ten dele negatief ingesteld gehoor — de opzet averechts zal kunnen gaan werken.

Wij menen te weten, dat ook het SCML in deze lijnen denkt en van oordeel is, dat de bulletins moeten worden gezien als een waardevolle tot noodzakelijke leidraad voor ieder voorlichter, die beslist niet „domweg” voor het publiek moet worden afgeraffeld.

In het jaarverslag wordt een aantal bezoeken gememoreerd, dat het instituut in de loop van het cursusjaar 1960 mocht ontvangen en waarbij aan de bezoekers inzicht werd gegeven in het doel en de werkwijze, en waarbij soms, afhankelijk van de aard van het bezoek, dieper op bepaalde aspecten werd in gegaan. Autoriteiten, die het SCML bezochten waren onder meer: de minister van Defensie, de staatssecretaris voor Landmacht en Luchtmacht, leden van de Defensiecommissie, de Chef van de Generale Staf, de Commissie Nationale Raad Welzijn Militairen, de plaatsvervangend Directeur van Defensie en de Hoofdinspecteur der Kweekscholen. Van buitenlandse zijde werd bezoek ontvangen van de Militair Attaché van de Westduitse Bundeswehr en van de Commandant van de „Schule der Bundeswehr für Innere Führung”.

Tenslotte wordt melding gemaakt van een aantal contactbezoeken buiten de onderdelen der Koninklijke Landmacht om. Zo werd het Vormingscentrum Bedrijfsleven „De Baak” te Noordwijk bezocht, alsmede het Philips Buitencentrum te Hilvarenbeek en wel door de studieleders tijdens hun eigen opleidingsperiode. Op enige kweekscholen werd, op verzoek van de Inspecteur der Kweekscholen een voordracht gehouden over „De taak en de positie der strijdkrachten in de huidige maatschappij”, over welk onderwerp, weer op verzoek, tevens werd gesproken voor de Algemene Vereniging van Nederlandse Reserve Officieren en voor de Humanistische Jongeren Gemeenschap te Amsterdam. Regelmatig bezochten studieleders voorts vergaderingen van de Nederlandse Vereniging voor Bedrijfspsychologie te 's-Gravenhage en tevens werd door enkelen van hen een driedaagse conferentie in de Bilderberg en de Pietersberg bijgewoond. Tenslotte bezochten de Directeur en beide adviseurs het Vormingscentrum voor Politie te Heelsum.

Tot zover het jaarverslag van het Studie Centrum voor Militair Leiderschap en onze visie op een paar bijzondere aspecten van de werkzaamheden van dit instituut.

Het is thans zo, dat de vele gesprekken, die wij met oud-cursisten mochten hebben in het algemeen uitwijzen, dat ook zij, die eerst negatief of zelfs afwijzend tegen de werkwijze of behandeling der materie stonden, ja zelfs zij, die uiting gaven aan hun twijfel of er op dit gebied binnen de Koninklijke Landmacht ooit iets te bereiken zou zijn, thans tot het kamp der positief ingestelden zijn overgegaan en daarin vaak zelfs de toon aan geven.

Dit, andere verschijnselen en de reeds bereikte resultaten sterkten ons in onze reeds eerder vaststaande mening, dat het SCML in algemene zin een enorme hoeveelheid buitengewoon constructief werk heeft verzet en dat men ook voor de

Zijne Koninklijke
Hoogheid tekent het
herinneringsboek

toekomst in grote lijnen op de goede weg is. Gezien de aard en de omvang van het project, is dit van een niet genoeg te schatten betekenis.

Toch dient men er zich doorlopend rekening van te geven, dat men te maken heeft met een instituut, dat aan het begin van zijn jaren staat en dat aankijkt tegen de grote moeilijkheid, dat het genoodzaakt is, met instructiepersoneel, dat zelf eerst kortelings de eerste beginselen van de theorie heeft verwerkt en zich daarin nog beslist onvoldoende heeft kunnen verdiepen, aansluiting te zoeken bij een praktijk, die toch wel geheel andere kanten heeft dan die in de burgermaatschappij normaliter opgeld doen. Dit onderwerp zou boeken kunnen vullen en het zal dat na verloop van jaren ook ontegenzeggelijk gaan doen; dieper erop ingaan zou ons in de fout doen vervallen, in enkele regelen te trachten weer te geven wat thans zelfs nog nergens breedvoerig is vastgelegd.

Duidelijk is overal in het jaarverslag gebleken, dat de leiding van het SCML open staat voor suggesties in opbouwende zin. Het zij ons vergund deze beschouwing te eindigen met enkele van dergelijke suggesties, ons inderdaad ingegeven na gesprekken met oud-cursisten als hierboven bedoeld.

In de eerste plaats is het in het algemeen juist, dat gehele onderdelen een cursus tegelijk volgen. Doet men dit niet, dan zal de enkeling van dat onderdeel, die het wel deed, weinig of geen gehoor vinden bij hen, die *niet* in beginsel in positieve zin op de materie zijn ingesteld en onze (overigens niet genoeg te roemen) Nederlandse mentaliteit maakt, dat dit velen zijn. Het zou evenwel naar onze mening aanbeveling verdienen op korte termijn enkele van de parallelcursussen te vullen met functionarissen op hoger troepen-niveau en met Generale Stafofficieren, teneinde

ook deze de zozeer noodzakelijke indruk te geven van het doel en de werkzaamheden van het SCML. Zij namelijk zijn het, die bij de beleidsvoering in de hogere onderdelen de theorie en de praktijk met elkaar in overeenstemming moeten brengen en die, in de eerste plaats, begrip en inzicht moeten hebben in de omstandigheden, waaronder de jongere gezagsdragers hun leiderschap in de praktijk moeten toepassen. En . . . een Nederlander is nu eenmaal altijd moeilijk te overtuigen van het belang van iets, dat hij niet kent!

Een tweede punt is dat van de „afwerking”, waarop wij reeds eerder attendeerden en waarom wij hier dus niet al te uitvoerig behoeven terug te komen. De uiteindelijke resultaten van het SCML moet men terugvinden in de troep en als de essentiële schakel tussen theorie en praktijk ontbreekt of op onvoldoende wijze is gesmeed, zal al de inspanning van dit instituut om niet zijn. Het zijn de *studieleiders*, die binnen de Koninklijke Landmacht de beste theoretische scholing op het gebied van leiderschap hebben; zij zijn verder onder meer geselecteerd op hun kwaliteiten als troepenofficier. Zij zijn het dus die, ook ná de betrekkelijk korte cursus van drie weken, leiding zullen moeten *blijven* geven aan de ex-cursisten bij het tot stand komen van bovenbedoelde schakeling tussen theorie en praktijk. Dat een bepaald troepenofficier, die om een of meer redenen met kop en schouders boven zijn collega's uitsteekt, dit niet nodig heeft, kan niet gelden als regel; méér als uitzondering op de regel van tegenovergestelde strekking.

Wij zijn zelfs geneigd deze „afwerking” zo belangrijk te vinden dat, mocht hiervoor anders niet over studieleiders kunnen worden beschikt, het de voorkeur verdient af en toe ten bate van deze afwerking dan maar een cursus minder te houden. Immers, indien men het probleem van het

leiderschap te weinig in de diepte zou aanpakken, enkel en alleen met de bedoeling een zo ruim mogelijk arbeidsveld tegelijk te bestrijken, dan blijft men altijd te veel aan de oppervlakte en wordt het gewenste resultaat nergens bereikt.

Men zou het zo kunnen stellen: indien een te ver doorgevoerd horizontaal aanpakken van een project met vele aspecten, belet, dat érgens diep genoeg, verticaal wordt doorgedrongen, is het vaak beter uit de horizontale lijn één of meer aspecten tijdelijk te verwaarlozen.

Een dergelijke noodzaak zal zich gemakkelijk voordoen bij een geheel nieuwe opzet, die van de

grond af moest worden opgebouwd en waarvoor men eigenlijk als grootste probleem het personeelsvraagstuk (met al zijn specifiek militaire moeilijkheden) moet stellen.

Zo'n opzet nu was het Studie Centrum voor Militair Leiderschap, waarvan wij echter, na de reeds bereikte resultaten, zouden willen stellen, dat wij geenszins vrezen voor het niet kunnen overwinnen van wat wij zouden willen noemen „enkele kinderziekten, waarvoor geneesmiddelen zeer zeker aanwezig zijn” en waarvan men zelfs genegen zou zijn te zeggen, dat zij in feite in de kiem al zijn overwonnen.

Nieuwe uitgave

DIE VERTEIDIGUNG DES WESTENS, door Hubertus Prinz zu Löwenstein en Volkmar von Zühlendorff, 456 blz., geïll. Uitg.: Athenäum Verlag K.G., Bonn, 1961. Prijs: ing. DM 19,80.

Deze uitgave behandelt de verschillende aspecten van de verdediging van het Westen binnen NAVO-verband. Zij doet „levendiger” aan dan andere boekwerken op dit gebied, vooral ook omdat de stand van zaken bij de verschillende naties afzonderlijk, doch ook in het onderlinge verband van de strijdbare eenheden meer gedetailleerd wordt besproken.

Daar het boekomslag aangeeft dat de auteurs hebben gesproken met Secretaris-Generaal Spaak, Generaal Norstad, met Ministers en deskundigen en hun geen vragen hebben bespaard, zou men de indruk krijgen een zeer juist en goed beeld van de opbouw, ook van die der strijdkrachten te krijgen voorgeschoteld. De enige werkelijke „steekproef” die wij konden houden was het inzicht dat over de Nederlandse bijdrage wordt gegeven, die in één hoofdstuk met die van Engeland en de Beneluxlanden wordt gegeven. Tot onze grote verwondering zijn alle gegevens afkomstig van één enkele Nederlandse Stafofficier in de rang van Luitenant-Kolonel, dienst doend in een bepaalde branche bij de intergeallieerde Staf van Northag. Het wil ons voorkomen dat deze de werkelijke toestand voor onze gehele NAVO-bijdrage nooit heeft kunnen overzien. Hiervoor hadden de schrijvers contacten moeten leggen met geheel andere autoriteiten.

Het resultaat van deze steekproef heeft ons — mede daar ten aanzien van België op gelijke wijze is gehandeld — wel enigszins huiverig gemaakt, ook ten aanzien van de andere delen van dit werk, die soortgelijke gegevens bevatten.

Uiteraard zijn de algemene onderwerpen juist behandeld, maar daarvoor was geen nieuw boek nodig. Vermoedelijk zullen ook de gegevens over de Duitse Strijdkrachten juist zijn.

In elk geval verdient het tenminste aanbeveling niet alle gegevens, die het werk geeft, als „uitputtend” aan te nemen.

v. H.

Enkele gedachten over de tegenaanval

door H. A. THOONSEN, *Luitenant-Kolonel van de Generale Staf*,
L. VAN DER POLL, *Majoor van de Generale Staf*, en
J. L. SMITH, *Majoor van de Generale Staf*

De tegenaanval van de reserve van een grote eenheid (legerkorps of divisie) wordt geïnitieerd op het betreffende niveau. In de paragraaf „legerkorps-” of „divisiereserve” van het legerkorps- of divisiebevel staat de opdracht hiervoor, namelijk *het voorbereiden van een tegenaanval uit een bepaalde richting, of uit bepaalde richtingen, op een bepaald doel.*

Zowel doel als tegenaanvalsrichtingen zijn daarbij gebaseerd op de beoordeling van de toestand, waarin de tactische weer- en terreinstudie, de eigen middelen en de toestand bij de vijand zijn verwerkt. In deze beoordeling worden de „vaste” elementen gevormd door „het terrein” en de „eigen middelen”, ofschoon deze laatste variabel kunnen zijn in hun toepassing. Men denke bijvoorbeeld aan eigen verliezen, ten gevolge van de inwerking van *vijandelijke* atoomwapens.

Bij het voorbereiden van de tegenaanval moet nu van deze vaste gegevens (terrein en eigen middelen) als basis worden uitgegaan.

Ten aanzien van de „eigen middelen” gold vroeger, dat het zwaartepunt, bij de toepassing van het tactische beginsel van „vuur en beweging”, lag op de reserve aan troepen en dat deze in haar taak met vuur werd gesteund. Dat zwaartepunt wordt thans — overigens onder handhaving van het beginsel zelf — verlegd. De nadruk komt dan meer op het vuur te liggen, met name op de atoomsteun. In dat geval vervult de troepenreserve bij de tegenaanval meer de taak van het opruimen van de vijand, die door inzet van atoomwapens en andere vuursteun voor een groot deel is vernietigd of in hoge mate is geschokt.

Indien men onder atomaire omstandigheden bijvoorbeeld aan een legerkorpsreserve denkt, denkt men in de *eerste* plaats aan de beschikbare atoomwapens en pas in de *tweede* plaats aan de beschikbare troepen. Zoals vroeger de artillerie de opdracht had steeds een vastgestelde hoeveelheid munitie beschikbaar te houden om de tegenaanval te allen tijde te kunnen steunen, zo zal in de toekomst steeds een *minimale* hoeveelheid atoomwapens — een deel van de legerkorpsreserve aan atoomwapens — voor dit doel beschikbaar dienen te blijven.

Dit nu geldt niet alleen voor de legerkorpsreserve, doch voor elke reserve op een niveau,

waarop tactische kernwapens voor het uitvoeren van de tegenaanval beschikbaar worden gesteld.

Ook de *divisiereserve* zal derhalve op de hiervoor geschetste manier optreden. Zij zal tegenaanvallen uitvoeren, waarbij de troepen restanten van het vijandelijk aanvalsechelon, dat door atoomwapens werd geteisterd, opruimen.

Indien in ruime mate over atoomwapens wordt beschikt en alle of de meeste aanvragen van een divisie kunnen worden gehonoreerd, zal deze de verdediging met succes en voor een lange tijd kunnen voeren tegen een, in sterkte, zeer overmachtige vijand. Hoewel ook op divisieniveau steeds a priori moet worden vastgesteld hoeveel atoomwapens *minimaal* voor elke tegenaanval ter beschikking worden gesteld, zal het voorkomen dat, daarenboven, tevens uit de legerkorpsreserve wordt geput, vooral indien succes verzekerd lijkt. Uiteraard zal dit pas geschieden ná gepleegd overleg met de legerkorpscommandant.

Hoe meer wapens ter beschikking worden gesteld, des te groter de verliezen bij de vijand, des te langer de troepen de tegenaanval kunnen volhouden en dus des te groter het gebied van maximaal toelaatbare vijandelijke penetratie. De lijn van „maximaal toelaatbare vijandelijke penetratie” is derhalve beweeglijk geworden en verplaatst zich in een gebied.

Dit gebied vangt aan, waar de mogelijkheden voor de tegenaanval van het naast lagere echelon ophouden te bestaan. Bijvoorbeeld daar, waar de mogelijkheden voor de divisietegenaanval zijn uitgeput, begint het gebied van vijandelijke penetratie, bij welks bereiken de *inzet van de legerkorpstegenaanvallen* beslist moet zijn *voorbereid*.

Het gebruik van de reserve zal, door het uitsluitend stellen van een minimale grens aan „eigen middelen”, ook ten aanzien van de „inzet” van de tegenaanval niet strak gebonden kunnen worden aan scherp getrokken grenzen in tijd en ruimte.

Bij het bepalen van de uiterste grens van dit gebied van „maximaal toelaatbare vijandelijke penetratie” gaat men ervan uit, dat — rekening houdende met het terrein — de eigen middelen, met inbegrip van de atoomsteun, nog in staat zijn een vijand, die zich hierbinnen bevindt, te vernietigen of terug te werpen. Wordt de vijande-

lijke penetratie groter, dan kan dit niet meer geschieden. De legerkorpsreserve zal in dat geval moeten trachten de vijand af te grendelen om het hogere niveau gelegenheid te geven naar believen in te grijpen.

Voortgaande op het in de vorige punten gestelde moet men, bij het maken van de tegenaanvalsplannen, wel degelijk rekening ermee houden, dat het beslist niet zo is dat het gebied, waarin tevens een divisietegenaanval wordt voorbereid, *buiten* de voorbereidings sfeer van de legerkorpsreserve zou vallen. De legerkorps tegenaanval zal immers doorgaans worden ingezet, nádat een divisietegenaanval is mislukt, dan wel op een ogenblik dat voor het doen van een zóveelste divisietegenaanval geen divisiereserve meer ter beschikking zou staan, dan wel aan deze reserve een andere taak is toebedeeld.

De uiteindelijke doelstelling van de legerkorps tegenaanval zal, evenals die van een divisietegenaanval vaak, om niet te zeggen doorgaans, het herstellen van de oorspronkelijke frontlijn zijn.

Het is óók niet zo, dat een tegenaanval steeds pas wordt ingezet, indien de vijand het voor dat niveau maximale toelaatbare penetratiegebied nadert. Het kan bijvoorbeeld zijn dat een divisietegenaanval is mislukt, dat de vijand daarna met kracht verder is doorgedrongen, doch dat — lang vóór het bereiken van de, voor het legerkorps maximaal toelaatbare penetratie — door een succesvolle inzet van eigen atoomwapens, het elan uit zijn voorwaartse beweging is en hij reserves moet aantrekken, teneinde opnieuw met kracht door te stoten. Iets dergelijks kan bijvoorbeeld plaatsvinden, indien de vijand aanvalt over een grote hindernis en zijn overgangspunten door eigen ingrijpen (tijdelijk) buiten werking zijn gesteld. In een dergelijk geval zou het meest gunstige ogenblik voor de legerkorps tegenaanval éérder kunnen vallen en is het aan het beleid van de legerkorpscommandant om uit te maken wanneer het juiste ogenblik voor inzet van zijn reserve is gekomen.

De reserve van een grote eenheid moet daarom voorbereid zijn de tegenaanval uit te voeren op elk moment, dat het terrein en de eigen middelen het nog mogelijk maken de verdediging voort te zetten en de vijand doorgaans een gebied zal hebben bereikt gelegen tussen de maximaal toelaatbare penetratiegrens van het naast lagere echelon en die van de eenheid zelf.

Het ogenblik van lanceren van de tegenaanval hoort de commandant van de tegenaanvalstroepen vaak eerst kort van te voren en hij moet rekening ermee houden, dat de vijandelijke penetratie zich dan nog kan — en doorgaans ook zál — wijzigen.

Essentieel blijven voor hem steeds het doel en de aanvalsrichting(en). Een en ander maakt de taak van de voorbereiding uitermate zwaar,

maar men treft een gunstige omstandigheid in de aanwezigheid van het eerder genoemde „eerste vaste gegeven”: het terrein. Een gegeven, dat een partij, die verdedigt, tot de bodem kan uitputten, aangezien men normaliter reeds lang in dat terrein aanwezig was. Een gegeven, dat dus tevoren in alle opzichten moet worden bestudeerd.

Uit tactische weer- en terreinstudie van de eenheid volgen bepaalde vijandelijke naderings- en penetratiemogelijkheden naar en in het eigen gebied. Evenzo de eigen naderingsmogelijkheden naar een vijand, die in dit gebied doordringt.

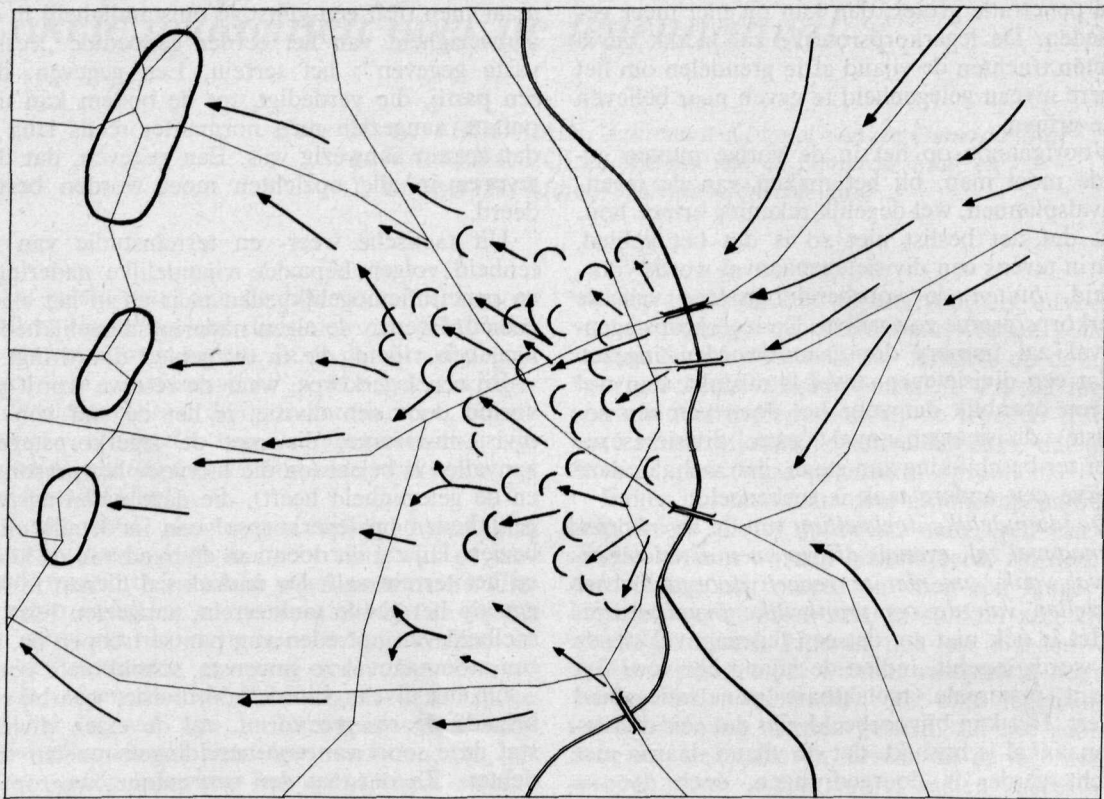
Bij een legerkorps, waar de reserve wordt gevormd door een divisie, is het de staf van de divisie-in-reserve, die met de legerkorps tegenaanval is belast (en die hiervoor het personeel en de gelegenheid heeft), die deze naderingsmogelijkheden op legerkorpsniveau in details moet bezien. Hij zal dit doen aan de hand van de kaart en het terrein zelf. De nadruk zal dienen te liggen op het goede tankterrein, aangezien juist de snelheid van optreden van pantsertroepen de, na een atoomaanval zo gewenste, schokkracht geeft.

Op het niveau van de vóórdivisie, waarbij een brigade de reserve vormt, zal de eigen divisiestaf deze soort van voorbereidingen moeten verrichten. Zo ontstaat dan een calque, waarop de vijandelijke naderingsmogelijkheden zijn aangegeven, alsmede één met de eigen dáárop gerichte tegenaanvalsmogelijkheden (zie afb. 1 en 2).

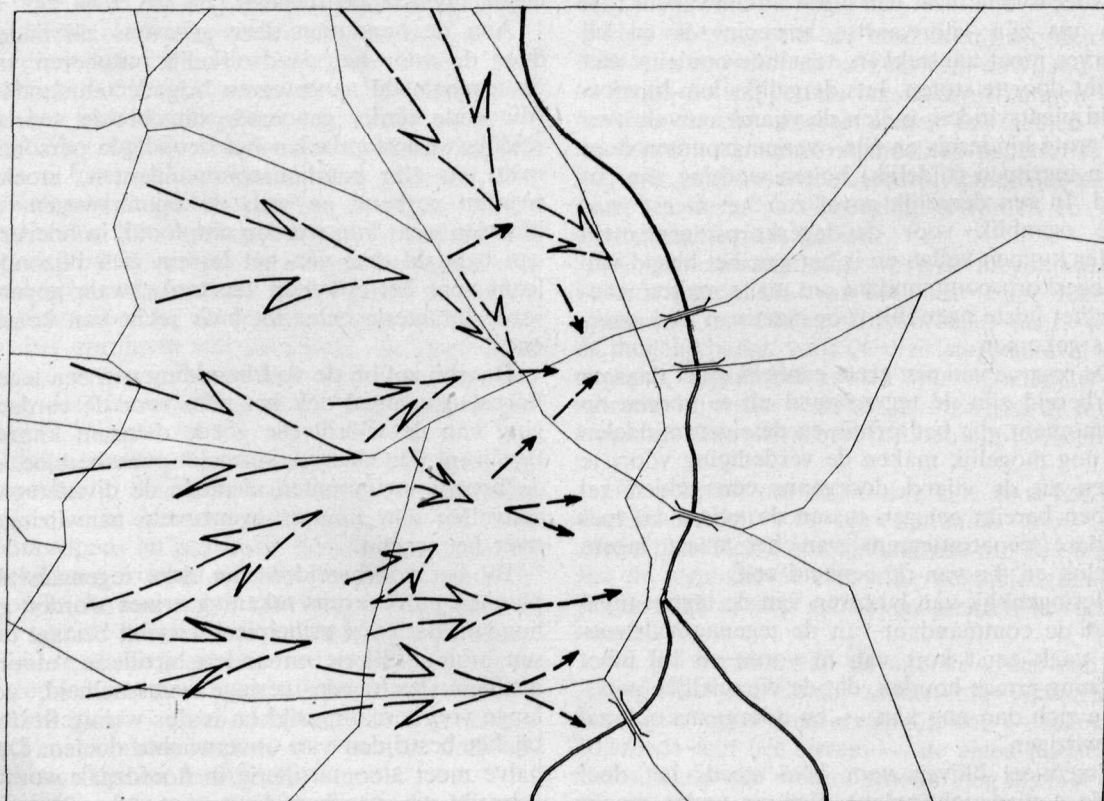
Aan de hand van deze gegevens zal nader, door de voor het daadwerkelijk uitvoeren van de tegenaanval aangewezen brigadecommandant (die voor éérder genoemde uitgebreide voorbereidingswerkzaamheden het benodigde personeel mist) en zijn bataljonscommandanten, moeten worden verkend en wel: de opmarswegen, de plaatsen waar kan worden ontplooid, in hoeverre een bepaald deel van het terrein zich bijzonder leent voor het optreden van tanks, waar gepantserde infanterie beter tot haar recht kan komen enz.

Daarbij zal bij de voorbereiding van een legerkorps tegenaanval ook het plan voor de verdediging van de vóórdivisie goede diensten kunnen bewijzen. De daarop vermelde voorbereide en de bezette steunpunten alsmede de divisietegenaanvalen zijn immers evenzovele aanwijzingen over het terrein.

Bij het voorbereiden van deze tegenaanvalsplannen moet tevens rekening ermee worden gehouden, dat er 'n principieel verschil bestaat tussen atoomartillerie en andere artillerie; atoomartillerie heeft een geringe vuursnelheid, een lange voorbereidingstijd en is dus weinig flexibel bij het bestrijden van onverwachte doelen. Derhalve moet atoomartillerie in hoofdzaak worden gebruikt ter voorbereiding en ter bescherming van de aanval, de overige artillerie neemt even-

Afb. 1

Afb. 2

eens deel aan de voorbereiding doch dient daarna in principe voor begeleiding van de aanval.

Door op de bepaalde niveaus te handelen als hierboven beschreven, zal de tijd, beschikbaar voor het voorbereiden van tegenaanvallen, zo doelmatig mogelijk worden gebruikt, en de uitvoering kan zonder veel moeite aan de werkelijke toestand worden aangepast.

Zoals wij reeds opmerkten kan de *verwachte* afmeting van de penetratie, die *werkelijk* zal moeten worden aangevallen, pas worden vermeld op het ogenblik dat de commandant van de tegenaanvalsstrijdmacht de opdracht krijgt de tegenaanval uit te voeren. Tevens worden dan aangegeven: de *juiste* aanvalsrichting, het *juiste* aanvalsdoel, de *juiste* hoeveelheid atoomwapens,

die ter beschikking komen, waarvan het aantal geenszins behoeft overeen te komen met de *minimale* aanwijzing voor de tegenaanval en waarvan de inzet *niet* wordt bepaald door de commandant van het uitvoerend onderdeel, doch door de commandant van de grote eenheid, die de tegenaanval gelastte (bij een legerkorpstegenaanval dus de legerkorpscommandant; bij een zuivere divisietegenaanval de divisiecommandant), en tenslotte de laatste gegevens over eigen troepen en vijand. De aanvalsrichting is uiteraard een der reeds verkende naderingsmogelijkheden of zij is dat ten naaste bij.

Nu eerst kan de commandant, die de tegenaanval uitvoert, bepalen waar hij zal ontplooiën, hoe hij zijn troepen zal groeperen, waar hij zijn team zal inzetten en hoe hij zijn aanval verder met vuur zal steunen.

Nieuwe uitgaven

THE SINAI CAMPAIGN OF 1956, door E. O'Balance, 223 blz. Uitg.: Frederick A. Praeger Inc., New York, 1961. Prijs: geb. \$ 5,—.

Na een korte bespreking van de tijd, die volgde op, wat hij noemt, „The Uneasy Truce”, het besluit van de Arabisch-Israëliëse oorlog van 1948, komt de auteur tot een beschrijving van het „terrein”, in dit geval het schiereiland Sinai en een vergelijking van de kracht der tegenstanders. Bij dit laatste bepaalt hij zich niet tot enkele algemeenheden, doch hij gaat vrij diep in op alle aspecten, die deze kracht uitmaakten en bij de waardebeoordeling een rol speelden. Ook wordt de opstelling van de wederzijdse troepenmacht gegeven.

Vervolgens komt hij tot een bespreking van de oorlogs- en gevechtsdoelen en de operatieplannen. Duidelijk komt hier tot uiting hoe de Israëli's tegelijk op het schiereiland en op Gaza doelden.

Bij de daaropvolgende gevechtsbesprekingen van-dag-tot-dag wordt telkens een zeer leerzaam afsluitend commentaar gegeven, waarvan de waarde haar culminatiepunt vindt in het vierde hoofdstuk, dat gewijd is aan een verzamelcommentaar.

O'Balance, Majoor in het Britse leger, diende verscheidene jaren in het Midden-Oosten en van zijn hand is ook het waardevolle boek, dat de geschiedenis weer-geeft van eerdergenoemde Arabisch-Israëliëse oorlog van 1948. Zijn grote kracht vindt hij in zijn objectiviteit, welke laatste eigenschap — de eerlijkheid gebiedt het dit te zeggen — ten aanzien van de gevechten in de Sinai-woestijn niet zo moeilijk is te demonstreren, met die ongelijke strijd van enkele dagen.

Het boek moge ten *zeerste* ter lezing worden aanbevolen. Het is in een vlotte leesbare stijl geschreven.

v. H.

SOVIET SPACE TECHNOLOGY, door A. J. Zaehrer, 171 blz., geïll. Uitg.: Harper & Brothers, New York, 1961. Prijs: geb. \$ 3,95.

Voorzien van een (overigens weinig zeggend) voorwoord van de bekende geleerde op dit gebied, Wernher von Braun, behandelt dit boek de ontwikkeling van de Russische raketten en geleide projectielen van het eerste begin tot en met de Spoetniks en de Loeniks.

E.e.a. zal de lezer wel duidelijk maken, dat het beslist niet diep op het wetenschappelijke van de materie kan ingaan; het geeft dan ook meer een grote hoeveelheid bijeengegaaarde, zij het interessante, gegevens en dat maakt het meer tot een soort van naslagwerk, dan tot een boek dat men nu eens rustig gaat zitten lezen.

Een uitspraak, die overigens niets aan de waarde van de gegevens afdoet.

v. H.

BANDEN 1960

De geheel linnen banden voor de jaargang 1960 zijn thans leverbaar. De prijs bedraagt bedraagt f 3,25 per stuk.

Levering uitsluitend na vooruitbetaling per giro (nr 44715) of per postwissel. Bestellingen te richten aan:

MOORMANS PERIODIEKE PERS N.V.
Zwarteweg 1 - Den Haag.

De moreelsdeterminanten en het moreelonderzoek*

door J. M. RONDEN, *Majoor-Vlieger van de Koninklijke Luchtmacht*

De moreelsdeterminanten

Als men wil weten welke opvatting iemand over moreel heeft, dan is het voldoende om te vragen enkele moreelsdeterminanten op te noemen. Vooral in populaire bijdragen over dit onderwerp en in alledaagse gesprekken valt het op, dat de determinanten die dan worden opgenoemd heel dikwijls overwegend in het teken staan van „maak het de man zo gezellig en aantrekkelijk mogelijk, dan krijg je een goed moreel”. Men kan zich terecht afvragen, of „het moreel”, waarvan bij dergelijke opvattingen sprake is, nog wel „het echte moreel” kan worden genoemd. Wij zouden hier veel liever van „werkklust” of „medewerking” willen spreken. Het bezwaar dat wij tegen dit soort bijdragen hebben is tweeledig.

In de eerste plaats wordt dit moreel gezien als iets dat men rationeel, kunstmatig en methodisch kan opbouwen en versterken. Het is „het moreel” van het methodisch schouderklopje, de methodische glimlach en de methodische salarisverhoging, met ander woorden een bepaald soort „whistle while you work”-moreelspolitiek. Men zou op deze wijze inderdaad door middel van sociale en materiële voorzieningen, allerlei tegemoetkomingen en een uitgebreide scala van methodische aantrekkelijkheden, „iets” kunnen opbouwen en versterken, doch of dit „moreel” dan wel „schijnmoreel” is, hangt af van wat men onder moreel verstaat en welke eisen men eraan stelt. Hoe het zij, het hoeft geen betoog dat het *militair* moreel op een veel dieper en essentiëler niveau moet worden gezocht en benaderd.

In de tweede plaats vallen bij dit moreel de essentiële waarden en belangen, die het funderen niet samen met de waarden en belangen van hen die een dergelijk moreel eisen, opbouwen en versterken. Men is er wel allemaal mee gebaat, doch om uiteenlopende redenen.

Na deze populaire moreelsopvattingen wenden wij ons thans tot het moreel en de moreelsdeterminanten uit de wetenschappelijke literatuur.

Hier ontmoeten wij het werkelijke moreel en de daarbij passende determinanten. Wel valt ons dan op dat er over het algemeen weinig over het moreel zelf — wat het moreel in wezen is — en veel over de determinanten wordt gesproken. Bovendien worden de determinanten zelden theoretisch afgeleid uit een definitie van moreel, doch meestal op meer empirische wijze vergaard.

Aan de hand van moreelonderzoekingen en concrete levenservaringen heeft men de werking van bepaalde moreelsdeterminanten geconstateerd en het verschijnsel moreel zelf in zijn manifestaties gepostuleerd.

Bij een dergelijke benadering bestaat er echter voor de niet-deskundige het gevaar dat hij de determinanten en de werking hiervan overschat of verkeerd interpreteert en zich in zijn moreelszorg te eenzijdig richt op de moreelsmanifestaties.

Op deze wijze zou hij als het ware onmerkbaar de echte inhoud van het begrip moreel kunnen wijzigen en zelfs in het vaarwater terecht kunnen komen van de zojuist beschreven populaire en methodische moreels-stellingname.

Houden wij echter vast aan de reeds eerder genoemde bijdrage van *prof. Buytendijk*¹, dan kunnen wij de determinanten afleiden uit de definitie van moreel zelf, met het grote voordeel, dat deze determinanten in hun verschijningswijze steeds dit echte moreel blijven representeren. *Prof. Buytendijk* maakt de volgende onderscheiding:

- de factoren die het moreel *vormen*;
- de factoren die het moreel *ondersteunen, versterken of verzwakken*.

Op deze onderscheiding legt hij zodanig de nadruk, onder andere wijzend op een duidelijk niveauverschil, dat wij geneigd zijn te spreken van:

- de essentiële moreelsdeterminanten;
- de bijkomstige moreelsdeterminanten.

Voortbouwend op deze onderscheiding zou men mogen stellen dat, naarmate het niveauverschil tussen essentiële en bijkomstige determinanten groter is, een moreelszorg door middel van bijkomstige determinanten minder adequaat en minder ingrijpend zal zijn. Omgekeerd kan men zich voorstellen, dat bij een bepaalde gemeenschap waarbij voornoemd niveauverschil nauwelijks aanwezig is, men dit moreel door middel van bijkomstige determinanten vrijwel volkomen in handen heeft. Als het essentiële van een bepaald moreel alleen maar „zoveel mogelijk geld verdienen” is, dan valt de bijkomstige determinerende factor die „salaris of winst” heet, hier volkomen samen met het essentiële en bijgevolg

* Zie ook: J. M. Ronden — Het militaire moreel in onze tijd. *De Militaire Spectator* 130(1961)(4)142.

¹ *De Militaire Spectator* 102(1933)(12)713.

kan degene die het salaris- of winstniveau bepaalt, dit moreel naar believen regelen.

De eerste vraag, die men zodoende moet stellen, is die naar het *niveau* waarop zich een bepaald moreel bevindt. Welke waarden en belangen doen de gemeenschappelijke gebondenheid ontstaan? Pas daarna rijst de vraag of men hier onderscheid moet maken tussen de essentiële en de bijkomstige determinanten. In de derde plaats moet men dan nog weten hoe groot het niveauverschil is tussen deze essentiële en bijkomstige moreelsfactoren.

De moreelsvormende factoren (de meest essentiële)

Wanneer men zich bezint op het meest essentiële van moreel, dan komt men tot de ontdekking dat men dit moet zoeken bij het begrippenpaar: individu - gemeenschap. Het is een bepaalde wijze waarop de enkeling opgaat in, en meegesleept wordt door, een groep of gemeenschap op weg naar een doel. De mens is een sociaal wezen; van nature heeft hij behoefte om tot op zekere hoogte in een gemeenschap op te gaan en hij ervaart dit opgaan in de gemeenschap als een meeslepende gelukzaligheid; een zich thuis en op zijn gemak voelen; een veilige geborgenheid en een zich verder overgeven aan de groeps-geneigdheden. Het met anderen samen zijn; het dezelfde belangen en opvattingen hebben, geeft een geheel aparte menselijke bevrediging. Men ziet dit op feestavonden en bij gezamenlijke maaltijden. Dit gevoel van samen-zijn, van eenheid is een zeer bijzondere menselijke beleving. Wanneer de mens, als sociaal wezen, zich in een individu-gemeenschapverhouding bevindt, die het best beantwoordt aan zijn menselijke natuur, dan is de meest ideale voorwaarde voor een maximaal moreel aanwezig. In dergelijke situaties heeft men bijna alles voor elkaar over; men voelt zich elkaars gelijken en men wil graag samen blijven en samen iets beginnen; een bepaald doel nastreven.

Wanneer men dan ook op zoek gaat naar gemeenschappen met een hoog moreel, dan blijken dit steeds gemeenschappen te zijn met een enorm groot *saamhorigheidsbewustzijn*. Gezien het feit dat men zoveel gemeenschappelijk heeft en juist dit gemeenschappelijke de grootste voldoening schenkt, verschuiven de vele bijkomstige individuele verschillen naar de achtergrond. Men voelt zich één en elkaars gelijken: men heeft steeds een groot *rechtvaardigheidsgevoel*. Rechtvaardigheidsgevoel kan in het teken staan van querulantie, doch heel dikwijls is het een begeleidend verschijnsel van het zich menselijk gelijk voelen. Men verstoort juist het gemeenschapsgevoel pijnlijk zodra er bijkomstige individuele verschillen of privileges worden geaccentueerd.

Wanneer een geheel volk een dusdanig niveau

van saamhorigheid heeft bereikt dat het zich als volk één en anders dan andere volken voelt, dan ontstaat datgene wat wij normaal *vaderlandsliefde* noemen.

Na het voorgaande zal het ons niet verwonderen dat prof. Buytendijk als voorbeelden van een dominerende factor onder anderen *vaderlandsliefde*, *rechtsgevoel* en *saamhorigheidsbewustzijn* noemt.

Als men lid is van een gemeenschap waarin men zich „thuis” voelt, dan wil men niet alleen maximaal bij de anderen, doch ook maximaal zichzelf zijn. Dit samengaan van deze schijnbare tegenstrijdigheden lukt alleen wanneer men maximaal zichzelf kan zijn *in dienst* van de gemeenschap; wanneer men alles wat men heeft en is, ook volledig kan ontplooiën in die gemeenschap. Op deze wijze ontstaan de gevoelens van solidariteit, identificatie en erbij betrokken zijn. Dit gemeenschappelijk samen-zijn, gericht op een doel, krijgt een grote waardebeleving en geeft zin en inhoud aan het gezamenlijk bestaan.

Zo ontstaat het „heilige vuur” dat alle gemeenschappen met een groot moreel typeert. Een dergelijk maximaal moreel bezaten de eerste christenen, in de kruistochten, veel godsdienst-oorlogen en alle „heilige” oorlogen. In de militaire geschiedenis, bij bepaalde politieke partijen, bij sommige kunstkringen of -scholen, bij jeugdverenigingen en jongerengroeperingen ziet men ook regelmatig het „heilige vuur”. Het is niet iets dat met metafysica of theologie te maken heeft; het is een bepaalde bijna extatische vorm van *sociaal gevoelen*.

Nauw verwant aan dit alles zijn de verschijnselen uit de massa-psychologie. Vooral hier kan de begeestering, het meegesleept worden en het fanatisme dergelijke vormen aannemen dat men er van uit het standpunt van de nuchtere toeschouwer alleen maar verbaasd en beangstigd van wordt. Het lijkt ons trouwens een interessante studie om het verschijnsel moreel met de gegevens uit de massa-psychologie te confronteren en nader te bestuderen. Over het algemeen wordt een te eenzijdig, oppervlakkig en negativistisch standpunt met betrekking tot de massa-psychologie ingenomen.

Samenvattend zouden wij als voornaamste moreelsdeterminant willen stellen: „*de betekenis die de gemeenschap heeft voor de enkeling.*”

Met betrekking tot een gemeenschap die een doel nastreeft, kan men zich afvragen van welk gegeven de formerende activiteit uitgaat: van het doel of van de gemeenschap. Ontstaat er een dergelijke gemeenschap, omdat er een doel is of is dat bepaalde doel een uitvloeisel van die gemeenschap? Het feit dat het zeer moeilijk is in deze een bevredigende uitspraak te doen, bewijst dat bij zulke gemeenschappen het doelaspect en

het gemeenschapsaspect ten zeerste innerlijk samenhangen. Bij nader inzien blijken hier vele variaties mogelijk, niet alleen wat deze beide aspecten betreft, doch ook met betrekking tot de mate van natuurlijkheid (spontaneïteit) en kunstmatigheid (pressie).

Als mensen elkaar hebben leren kennen en waarderen, het sociale gevoel hebben gekregen, bij elkaar te behoren en graag bij elkaar te willen zijn, dan maken zij meestal heel gauw plannen om samen iets te gaan doen, om een club te stichten, of zich gezamenlijk voor een of andere taak te gaan inzetten. Dat werk, die taak, is dikwijls een hulpmiddel, een „smoesje” om op deze wijze maar veel bij elkaar te kunnen zijn. *Men moet nu eenmaal iets te doen hebben.* Vandaar dat men bepaalde groepjes of gemeenschappen die een bepaalde taak op zich genomen hebben, niet te snel moet beoordelen naar het waardeniveau van die betreffende taak, zelfs al zou die taak met verbijsterend enthousiasme worden ondernomen en uitgevoerd. De *primaire* en essentiële doelstelling die hier wordt nagestreefd is het samen-zijn en alle andere doelstellingen zijn slechts van secundaire betekenis. De grootste waarde die wordt nagestreefd is de beleving van de saamhorigheid; alle andere waarden of belangen staan slechts in functie van deze.

Het kan echter ook gebeuren dat mensen, die elkaar tevoren niet kenden, elkaar leren kennen en waarderen *als gevolg* van het samen-werken, het zich inzetten voor een bepaalde taak. Het samen „opmarcheren” geeft dikwijls spoedig een groot gevoel van saamhorigheid.

Was er bij de eerste groep mensen die primair samen waren om het samen zijn zelf, sprake van een „wandeling”; bij deze groep mensen die primair samenzijn op weg naar een doel, kan men van een „opmarcheren” spreken.

De meest ideale vorm van een gemeenschap, die een doel nastreeft is die, waarbij zowel sprake is van een samen-zijn als een samen-werken. Bij een dergelijke gemeenschap zijn de gemeenschaps- en doelaspecten zodanig met elkaar vervlochten dat de diverse doeleinden, waarden en belangen een eenheid gaan vormen en er als het ware slechts één nieuw doel ontstaat: het *samen werken*. Hier is geen sprake van een „wandeling” noch van een „opmarcheren” doch iets dat in deze het midden houdt en beide aspecten in zich verenigt (vgl. op sportniveau een „wandelclub”).

Samenvattend zouden wij als tweede essentiële moreelsdeterminant willen stellen: „*de betekenis die er van een bepaald doel (bepaalde waarden of belangen) uitgaat, met betrekking tot de gehele gemeenschap*”.

Zodra er sprake is van een zeker saamhorigheidsbewustzijn (vgl. vaderlandsliefde) is de basis van het moreel gelegd. Er is een vorm van

samen-zijn, van samen willen zijn, hetgeen een waarde betekent waarvoor men bereid is op te komen. Gaat men nu bovendien nog samen-werken in die zin dat men gezamenlijk op weg gaat ter bereiking van een bepaald doel, dat men allen als een grote waarde beleeft, dan is deze moreels-basis meteen al op een hoog niveau gelegen. De twee meest essentiële voorwaarden voor een hoog moreel zijn nu aanwezig. Het „heilige vuur” brandt.

Wij bevinden ons echter met deze gegevens nog steeds in de sfeer van het sociale voelen en willen; wil men echter resultaten zien, echt in actie komen, dan moet men dit ook *kunnen*. Wij zijn samen en dat vinden we prachtig; we hebben een doel dat wij samen willen bereiken, doch nu moet er ook iets gebeuren. Nu moeten wij ons ook echt kunnen inzetten. Wij staan klaar en we hebben een doel, doch nu moeten wij nog over de middelen beschikken om tot activiteit te kunnen overgaan. Deze middelen zijn, wat de militaire gemeenschap betreft, datgene wat wij tot nu toe de militair-technische en militair-organisatorische verschijningsvormen hebben genoemd. De gemeenschap moet ook als een organisatie, als een bedrijf kunnen werken. Met andere woorden deze organisatie, dit bedrijf moet adequaat zijn aangepast aan datgene, wat wij gemeenschappelijk hebben, namelijk de bestrijding van het communisme.

Nog even terzijde terugkerend naar het doel, willen wij hier slechts opmerken dat men militairen alleen moet inzetten voor dat doel, waaraan zij de zin van hun bestaan ontleen. Dat men militairen inzet bij een nationale ramp zal elke militair als een bijkomstige doch ook als een eretaak beschouwen. Dat men militairen inzet bij de aardappeloogst, vinden wij persoonlijk niet bezwaarlijk, doch als militair mogen wij hier wel een aantal academische vraagtekens zetten. Bovendien, hebben ze daar de tijd voor?

Een adequaat gebruik van de middelen veronderstelt dat elk groepslid voldoende inzicht moet hebben in de samenhang en het nut van al de activiteiten die er plaatsvinden. Alles wat hij doet moet zin hebben. Hij moet het gevoel hebben zijn eigen adequaat steentje bij te dragen. Om enthousiast te kunnen blijven moet men bovendien resultaten kunnen zien. Het aspiratieniveau van de gehele groep zowel als van de enkeling moet zijn aangepast aan het prestatieniveau. Men moet niet meer willen dan men kan bereiken. Men moet roeien met de riemen die men heeft en met de juiste man op de juiste plaats. Niemand mag beneden of boven zijn capaciteiten werken. Het doel moet aangepast zijn aan de mensen en aan de middelen waarover men beschikt.

Samenvattend zouden wij als derde essentiële

moreelsdeterminant willen noemen: „een zinvol gebruik van de middelen in dienst van het gemeenschappelijke doel.”

De moreelondersteunende, -versterkende of -verzwakkende factoren

Als de moreelsvormende elementen aanwezig zijn en het fundament van het moreel is gelegd, ligt het voor de hand dat een ieder ook doelbewust zijn best gaat doen om dit bestaande moreel te ondersteunen en, als het kan, zelfs te versterken. In plaats van het wat negativistisch klinkende „je moet ervan maken wat ervan te maken is”, bedoelen wij hier de instelling „het gaat zo goed, verknoei het nu niet; laten wij samenspannen, want het kan nóg beter”. Zodra men in een voetbalelftal de sfeer bespeurt van „laten we ervan maken wat ervan te maken is” dan riekt dit dikwijls heel bedenkelijk naar „laten we nog maar even 'doorpersen', het zal onze tijd wel duren”; „we geloven er niet meer in, doch wat wil je anders?” Zodra men echter in een voetbalelftal de sfeer bemerkt van „het gaat zo goed jongens, pas nu op dat je het niet verknoeit en gooi er nog een schepje bovenop”, dan heerst daar een goed moreel.

Wij hebben in het voorgaande vooral om didactische redenen een onderscheiding gemaakt tussen de moreelsvormende en de moreelondersteunende factoren. In de levende werkelijkheid echter is het dikwijls moeilijk om deze twee groepen van factoren uit elkaar te houden, aangezien zij uiteraard ten zeerste samenhangen. Daar, waar een goed moreelsfundament aanwezig is, ziet men meestal als vanzelfsprekend de doorwerking hiervan in de meer bijkomstige richting. Het is echter wel zo dat het meer essentiële een voorwaarde is, een „conditio sine qua non”, voor een goed moreel en dat men er met alleen maar bijkomstige en rationeel-methodische moreelsactiviteiten nooit komt. Bovendien kan op zeker moment een bijkomstige moreelszorg, als deze niet adequaat is aangepast aan een essentiële moreelszorg, ondanks alle goede bedoelingen averechts gaan werken. Als men een doodarme man ter moreelondersteuning een vorstelijke maaltijd zou aanbieden, dan loopt men groot gevaar dat men deze man nog ongelukkiger maakt dan hij reeds was. Men zal allereerst moeten uitzoeken wat zijn meest essentiële behoefte is en men moet niet te gauw menen dat men met wat „lapmiddelen” op adequate wijze hulp verleent.

Zoals reeds gezegd: de moreelsdeterminanten in de populaire opvattingen dienaangaande, betreffen meestal slechts deze bijkomstige moreelszorg, en hier zou men misschien beter kunnen spreken van voornoemde moreelsmethodiek (een methodisch schouderklopje, enz.).

Om al deze redenen hechten wij niet al te veel waarde aan deze bijkomstige moreelsactiviteiten. Er is echter wel één gezichtspunt van waaruit een dergelijke bijkomstige moreelszorg zéér belangrijk zou kunnen zijn: namelijk dán, wanneer het moreelsfundament wel sluimerend aanwezig is, doch zich niet voldoende heeft kunnen ontplooiën. De fundamenten van een goed moreel zijn dan wel aanwezig, doch om één of andere reden of door een bepaalde samenloop van omstandigheden komt men niet op dreef.

Is het moreelsfundament een noodzakelijke voorwaarde voor een goed moreel, de bijkomstige moreelszorg kan op zeker moment de meest geschikte situatie scheppen om dit fundament tot volledige ontwakning te doen komen. Hoe het zij, de bijkomstige moreelszorg moet in ieder geval steeds zijn afgestemd op het essentiële en niet zo maar een van elders overgenomen moreelsmethodiek zijn (vgl. bedrijfsmoreel).

Tenslotte nog een laatste opmerking met betrekking tot voornoemde onderscheiding.

Het is aan de politieke en militaire topleiding om, tegen de achtergrond van het tijdeigene, te bepalen welke militaire gemeenschap men wil opbouwen; wat voor soort militairen men wil hebben; voor welke waarden en belangen zij worden verondersteld op te komen en in welke militair-technische en militair-organisatorische verschijningsvorm zij zullen worden geactualiseerd. De moreelsvormende factoren zijn primair en overwegend alleen maar in handen van voornoemde politiek-militaire topfunctionarissen.

Het is echter aan alle militairen en in het bijzonder aan het gehele militaire kader om het op deze wijze gegeven moreel maximaal te ondersteunen en zelfs te versterken of, indien nog sluimerend, het tot ontplooiing te doen komen. De moreelondersteunende, versterkende of verzwakkende factoren zijn primair en overwegend alleen maar in handen van de militair zelf.

Negatieve moreelsfactoren

Hebben wij tot nu toe in dit hoofdstuk alleen gesproken over *positieve* determinanten, thans nog een enkel woord over de *negatieve* moreelsfactoren.

Bij *positieve* factoren denken wij aan vrijwilligheid, spontaneïteit en vanzelfsprekendheid; bij *negatieve* factoren aan dwang en pressie.

Zo zou men met behulp van louter politieke (bv. *dienstplicht*) en militaire (*krijgstucht*) dwangmethoden, een militaire macht en dus tevens een militair moreel kunnen doen ontstaan. Eveneens zou men zich kunnen voorstellen dat ten gevolge van sociale *pressie* (bv. vooroordelen) en een *dreigende* houding van een andere mogendheid de militairen als het ware op elkaar worden gedreven en de gelederen nauwer gaan sluiten. Dit

op negatieve wijze ontstane moreel mag dan misschien bij gebrek aan een beter begrip meestal nog steeds moreel worden genoemd, in diepste wezen is het geen moreel. Het is misschien juist het tegenovergestelde. Het echte moreel is een gemeenschappelijke gebondenheid aan waarden, het is iets dat met menselijke vrijheid, hoop en optimisme te maken heeft; dít „moreel” is echter een collectief angst- en dressuurresultaat. In het eerste geval ontmoet men de moed van de hoop; in het tweede geval de moed van de wanhoop.

Zoals wij in „Das Wesen der Stimmungen” van Bollnow kunnen lezen: angst individualiseert, hoop en geluk daarentegen socialiseren.

Wij willen echter, gezien onze doelstelling, niet nader ingaan op de zeer interessante verschijnselen angst, moed, heldhaftigheid enz., verschijnselen die toch ook ten eerste met moreel, vooral oorlogsmoreel, te maken hebben; noch willen wij verder gaan dan slechts erop te wijzen dat ook in dit verband bepaalde samenhangen tussen „moreel” en massa-psychologie bestaan.

Wij leven thans in een tijd waarin, op grond van vele ervaringen en nieuwe inzichten, wordt beseft dat men, zowel in de opvoeding, de godsdienst, als bij het militarisme enz., voorzichtig moet zijn met een verkeerde beoordeling of overschatting van de wezenlijke waarde van dit angst- en dressuurmoreel. Overigens moet men er in deze woelige en ondoorzichtige overgangperiode eveneens voor waken niet te vervallen in de moderne fout der overdrijving. Grondige wetenschappelijke onderzoekingen hebben echter overtuigend aangetoond dat men de zaken zeker niet scheef trekt, als men bij een bezinning op het begrip moreel niet al te lang blijft stilstaan bij de negatieve moreelsdeterminanten.

In „Theory and problems of social psychology” van Krech and Crutchfield vinden wij in het hoofdstuk dat over moreel handelt vrijwel dezelfde als de door ons genoemde moreelsdeterminanten terug. Voert echter dit boek voornamelijk van uit de empirie materiaal aan, wij hebben deze determinanten afgeleid uit de definitie van militair moreel (Buytendijk). De onderscheiding tussen positieve en negatieve determinanten worden in dit boek overtuigend uitgewerkt.

Krech en Crutchfield wijzen bovendien nog op een aantal schijndeterminanten. Als zodanig noemen zij: „orderliness”, „efficiency” en „productivity”. Wanneer een bepaald „bedrijf” efficiënt werkt, een goede produktiviteit heeft en een sfeer van ordelijkheid demonstreert, dan kan dit een demonstratie zijn van een goed moreel, doch het kan evenzeer een schijnmoreel verbergen. Een nader onderzoek naar de werking van positieve en negatieve moreelsfactoren zou hier uitsluitel moeten geven. Vooral hier bestaat een

gevaar voor de moderne militaire „bedrijven”. Hier ligt het immers voor de hand dat men, zeker in tijden waarin, cultuurhistorisch gezien, verschuivingen optreden in de positieve moreelsvormende factoren, zou kunnen overwegen bepaalde traditioneel gegroeide negatieve factoren te integreren met moderne moreelsopvattingen uit het gewone bedrijfsleven.

Het moreelonderzoek

Als iemand een onderzoek gaat doen, dan dient hij in de eerste plaats te weten *wat* hij gaat onderzoeken en in de tweede plaats *op welke wijze*. In mijn vorig artikel² en in het voorgaande hebben wij ons bezonnen op het *wat* van het onderzoek. Thans moeten wij ons afvragen *op welke wijze* men nu een dergelijk onderzoek zou moeten doen. We staan dus op de drempel tussen theorie en praktijk. Deze praktijk zal echter vergen dat wij ons in het volle leven en onder militairen zullen begeven om daar het eigenlijke onderzoek te gaan doen. De overgang van theorie naar praktijk is een geleidelijke. Om een verantwoord onderzoek te kunnen doen, moet men over mensen en middelen beschikken. Is het eerste een kwestie van enthousiast worden en organisatie, de middelen vereisen een overgangsfase van diverse experimentele vóóronderzoekingen. Alvorens het eigenlijke en grote onderzoek te kunnen beginnen, moet men zeker weten dat men dit op deze wijze het meest adequaat en betrouwbaar doet. Datgene wat men uiteindelijk onderzoekt moet immers het *werkelijk bestaande* militair moreel zijn. Voornoemde experimentele overgangsfase tussen theorie en praktijk -staat bijgevolg in het teken van een experimentele controle van zowel de eraan voorafgaande theorie, als de erop volgende praktijk. Elke vraag die men gaat stellen, elke opdracht die men geeft moet zowel theoretisch logisch en verantwoord zijn, als praktisch effectief en adequaat. Een belangrijke consequentie van het voorafgaande is echter dat wij het *huidige, éne en algemene, militaire moreel* gaan onderzoeken.

Een onderzoek naar het *huidige moreel* impliceert een onderzoek dat uitsluitel moet geven omtrent de werking van eventuele tijdsfactoren op het militair moreel: in hoeverre zal datgene wat een onderzoek oplevert historisch-traditioneel zijn bepaald en in hoeverre in het teken van onze eigen tijd staan? Wat is er groeiende?

Een onderzoek van het *éne en algemene moreel* impliceert een onderzoek dat de gehele militaire gemeenschap bestrijkt of er in ieder geval representatief voor is (Sample). Wij onderzoeken immers de mate van homogeniteit van het moreel.

Een onderzoek van het *militaire moreel* impliceert een onderzoek naar wat men onder een

² De Militaire Spectator 130(1961)(4)142.

militair verstaat en dit ter onderscheiding van andere soorten van moreel (vgl. sport- en bedrijfsmoreel).

Samenvattend kunnen wij dus herhalen: het moet een onderzoek zijn naar datgene wat er thans onder militairen leeft met betrekking tot de zin van hun bestaan. Het moet een nader inzicht geven in de hiërarchie en structuur van waarden die hierbij zijn betrokken en de wijze van sociologische doorstructurering van deze in de totale militaire gemeenschap. Beseften wij reeds aan het begin van onze theoretische beschouwing dat wij met een hoogst gecompliceerde materie te maken kregen, nu wij over een te houden moreelonderzoek gaan nadenken, beseffen wij dit eens te meer. Wij zien thans beter dan tevoren in dat een grondig en wetenschappelijk verantwoord onderzoek naar het militair moreel, in handen van militaire specialisten (psycholoog, socioloog, psychiater, moreels- en selectie-officieren) en met de beschikking over voldoende middelen en medewerking, op zijn allermindst 1 à 2 jaren van intensieve werkzaamheid en samenwerking zou vragen. Bijgevolg zou de opdracht tot een dergelijke omvangrijke werkzaamheid alleen van de hoogste militaire en politieke leiding kunnen komen. Een beschouwing als deze kan slechts een allereerste oriëntering en inleiding zijn.

Wij hebben, gezien onze doelstelling, een groot aantal uitermate interessante zijwegen moeten negeren en ons in de consequentie van onze denkvoortgang tot het uiterste moeten beperken. Wel menen wij te hebben aangetoond dat de militaire moreelsproblematiek niet alleen een gecompliceerde, doch ook een zeer belangrijke en een niet te onderschatten problematiek is. En dit zeker in onze tijd, nu de militair als mens steeds meer in de schijnwerpers der aandacht geraakt. Dit niet alleen op NAVO-niveau, doch ook wat betreft de verhouding tot burger en volk, de militaire tussenmenselijke verhoudingen, werving, selectie, training, personeelspolitiek en „last but not least” de moreelszorg. Er bestaan wat moreel betreft, nog te veel misverstanden. In de eerste plaats bij de populaire opvattingen dienaangaande. In de tweede plaats in het niet voldoende onderscheiden van positieve en negatieve moreelsfactoren en de werking van het schijnmoreel. In de derde plaats met betrekking tot bedrijfsmoreel. In de vierde plaats in het niet geheel juist interpreteren van begrippen zoals mannelijkheid, angst, moed, sociaal gevoel (wij denken hier aan bepaalde opvattingen betreffende het mess-leven en het dikwijls ermee samenhangende zg. „borrelmoreel”). In de laatste en belangrijkste plaats in het niet voldoende onderkennen van de invloed en macht van „Vader Tijd”.

Onze tijd vraagt op alle levensterreinen om

het meer essentiële en wat men van de militair ook moge zeggen, de echte militair is vierkant en principieel, hij is ergens „kerel”; de militairen zullen de mannelijkheid die samenvalt met waarheid en objectiviteit en een doordringen naar de essentie der dingen, zeker niet ontwijken.

Evenals in de Verenigde Staten een nieuwe generatie van politici op de voorgrond is getreden, zo kan men aannemen dat in vele Westerse landen een nieuwe generatie militairen aan het opgroeien is. Militairen die willen weten waarom ze er zijn, die de militaire geschiedenis op een eervolle wijze willen voortzetten en tegelijk alle begrip hebben voor wat er in onze tijd gaande is.

Op 1 januari 1961 zei *prof. Röling* in een televisie-uitzending dat de huidige wereldbewapening qua totale kracht zo groot is dat deze ten minste gelijk staat met voor *elke* bewoner op deze aarde één „blockbuster”. Tevens drong hij aan op uitbreiding en vernieuwing van het bestaande volkenrecht en andere wetenschappen die zich met „oorlog en vrede” bezighouden. Volgens deze hoogleraar zullen in *de eerstvolgende tien jaren* ingrijpende wereldhistorische beslissingen moeten vallen: één wereld of geen wereld. Behoeft men met analoge problemen op andere levensgebieden geen haast te maken, een en ander zelfs kan laten groeien in de politiek-militaire leefwereld krijgt men daar „de tijd” niet meer voor. Men zal moeten beslissen.

In dit licht gezien voelen wij ons dan ook niet in te idealistisch vaarwater als wij, evenals het Hoofd Sectie Geestelijke Gezondheidszorg IGDKL, dokter *Bieger*, in zijn artikel „Enige gedachten over moreelonderzoek” (*De Militaire Spectator* 123(1954)(2)68) een citaat van de Lt.-Col. Loughran citeren: „*the army should play a leading part in the war of ideas, should inspire all the creeds and classes which pass through its hands with a true idealism*”. Dr. Bieger zegt: „*met deze verheven opdracht voor ogen kan men van het leger weer gaan spreken van een elitegroep in ons volk*”.

Wat men ook op andere levensgebieden doet, voor de strijdkrachten is een bepaald soort morele herbewapening een levensnoodzaak geworden.

Alvorens te weten hoe men zich moreel moet herbewapenen zal men allereerst moeten weten, hoe het met het huidig moreel is gesteld. Men zal derhalve tot een uitvoerig moreelonderzoek moeten over gaan.

Tenslotte nog een enkel woord over de methode van een moreelonderzoek. Bij een uitgebreid onderzoek zou men gebruik kunnen maken van meer en aanvullende methoden, zoals de interview- en sociometrische methoden. Men zou tevens „detail”onderzoekingen kunnen doen, bv. naar wat voor mensen thans vrijwillig in dienst komen en welke mensen de dienst verla-

ten (verloop). Bij het hoofdonderzoek echter zal men moeten uitgaan van een betrouwbaar en verantwoord aantal essentiële en bijkomstige moreelsdeterminanten. De moreelsdeterminanten die wij in ons vorige hoofdstuk qua afleiding uit de moreelsdefinitie hebben verkregen, hebben wij slechts in vier hoofdgroepen ondergebracht (gemeenschap, doel, middelen, bijkomstige factoren). Deze hoofdgroepen zouden nader moeten worden uitgewerkt in een groter aantal „detail“-determinanten. Op deze wijze zou men

een hele lijst van determinanten kunnen samenstellen en deze schaal van determinanten zou dan op de een of andere adequate wijze met de militair zelf moeten worden geconfronteerd, teneinde de betrokkenen zelf de gelegenheid te geven, zich over hun situatie uit te spreken.

Zodra wij echter met deze werkzaamheid beginnen bevinden wij ons reeds in het overgangsgedebied tussen theorie en praktijk. Hierop hopen wij in een volgende beschouwing nader terug te komen.

Uit de buitenlandse vakpers

In doodsgevaar

Van de vier grote strategische gebieden, verdedigd door de NAVO, t.w. Noord-Europa, Centraal-Europa Zuid-Europa en het Middellandse Zeegebied, is Centraal-Europa bijzonder belangrijk en tevens bijzonder kwetsbaar, omdat het zich bevindt aan het einde van de invalsroute, die gedurende duizend jaren door de Nooroeuropese laagvlakte heeft geleid.

Hier is een bevolking van 170 miljoen zielen geconcentreerd, houders van de culturele waarde en industriële macht van West-Europa. Het vormt het zwaartepunt van de militaire macht van de NAVO en de inzet in het beginstadium van een wereldconflict. Een directe militaire dreiging is gericht op het hart van dit gebied: Het Rode Leger in Oost-Duitsland — de speerpunt, de uit vliegtuigen en tanks bestaande voorhoede van de stoomwals erachter. Deze eerste offensieve golf gevormd door zes legers (20 divisies met 2000 vliegtuigen) kan in enkele dagen worden verdubbeld of zelfs verdrievoudigd door het snel naar voren brengen van versterkingen.

Op de rechterflank, in de Baltische Zee, vormen een moderne vloot, grote aantallen onderzeeërs en luchlandingseenheden een bijzonder groot gevaar voor de Scandinavische Zeestraten. Dit geheel wordt daarenboven ondersteund door vele divisies, ballistische projectielen (IRBM's en ICBM's) tactische en strategische luchtmacht, luchtverdediging en onuitputtelijke mankracht.

De GSFG (Group of Soviet Forces in Germany) bestaat uit gepantserde of gemechaniseerde eenheden, alle geheel uitgerust met moderne wapens van Sovjet-fabriek en uitstekend geoefend in de A-oorlogvoering. Zij hebben de vuurkracht van hun tanks en artillerie verhoogd, evenals het aantal van hun gepantserde personeelsvoertuigen en hun amfibische voertuigen voor de rivierovergang.

Dit personeel leeft als een expeditieaire macht; 80% van de sterkte is te allen tijde geheel geoefend. Tijdens de jaarlijkse herfstmanoeuvres tonen zij steeds weer hun paraatheid voor actie binnen enkele uren. Het zijn ruige en stoere soldaten, die slechts eenvoudige behoeften kennen, hun officieren zijn ervaren en efficiënt.

Het Rode Leger van vandaag, groot gebracht in een

oude vorm van militarisme zoals dat in de Tsarentijd gold, samen met de revolutionaire geest van het communisme, heeft weinig gemeen met het Rode Leger van 1945. De officieren, partijleden, totalitaire opvoeders, economisch bevoorrecht, behoren nu tot de sociaal het best gevestigde groep in het land. Zij beheersen in feite de culturele, industriële en sport-organisaties in het uitgestrekte Russische grondgebied en zij voeren in deze organisaties de soldateske geest van moed en toewijding tot aanzienlijke hoogte op.

Voor het jaar 1955 heeft het Sovjetcommando de doctrine van het totale offensief, met de nadruk op verrassing, snelheid en diepe penetratie in de vijandelijke verdediging aanvaard. Het doel is, zich tussen de vijandelijke troepen te dringen om zo een A-wapeninzet onmogelijk te maken, maar zelf tegelijkertijd wel conventionele en A-wapens ten behoeve van de eigen aanval te gebruiken.

Daar er geen aaneengesloten front zal zijn en de eenheden onafhankelijk en min of meer geïsoleerd de strijd zullen moeten voeren, zullen commandanten op alle niveaus in staat moeten zijn initiatief te tonen en snelle accurate beslissingen te nemen.

Bij deze Sovjet-strijdkrachten kunnen bovendien de legers van de landen van het Warschau Pact worden gevoegd, die, evenals dat het geval is met de strijdkrachten van Generaal Norstad, onder één commando ressorteren. Zo zijn dus bovendien de divisies van Polen, Tsjechoslowakije en Oost-Duitsland beschikbaar tegen de sector Centraal-Europa van de NAVO.

Men kan zich afvragen waarom de Sovjets tegenover onze incomplete en heterogeen samengestelde „schild“-strijdkrachten hun excessief krachtige en kostbare speerpunt, deze afschrikkingsmacht om zo te zeggen, handhaven.

Mogelijk beschouwen de Sovjets hun legers in Duitsland als hét uitmuntende middel in de psychologische oorlog, hetwelk zij op het een of ander politiek gunstig moment denken te gebruiken. Als dat moment voor de Sovjets zou komen, wat is dan het schild waarmee wij hen tot staan kunnen brengen?

„*Danger de mort*“, door *Général d'Armée J. Valluy*, in „*Revue Militaire Générale*“, jan. 1961.

J. R. K.

Heeft ons leger helikopters nodig?

door A. M. VAN DER VLIET,
Kapitein der Artillerie, Commandant
Legerluchtwaarnemersschool

Afb. 1 In Nederland in gebruik zijnde helikopter

Iedere Nederlandse officier weet dat er tegenwoordig bij haast alle oefeningen van enige omvang helikopters worden ingezet. Een commandant die nader kennis maakt met deze vliegtuigen, ontdekt al spoedig een groot aantal voordelen. Het toestel blijkt een uitstekend uitzicht te bieden, zodat van enige hoogte het terrein in zijn geheel kan worden overzien. Maar het blijkt ook mogelijk te zijn om zich met wisselende snelheid op geringe hoogte boven het terrein voort te bewegen, voor het maken van een meer gedetailleerde terreinstudie. Indien nodig kan de natuurlijke dekking die het terrein biedt, worden benut. Uitgebreide voorzieningen eisende en ruimte vergende landingsterreinen zijn overbodig, daar het toestel bijna overal kan landen. Zou het landen op een bepaalde plaats onverhoopt niet mogelijk zijn, dan kan in- en uitstijgen toch geschieden terwijl het toestel „hoovert”. De mogelijkheid om zeer snel van hoogte en/of koers te veranderen blijkt zeer nuttig te zijn bij beschieting en tenslotte blijkt het, dat deze aerodynamische monstrositeit nog minder aan weerslimieten is gebonden dan de vastvleugelige vliegtuigen.

Inderdaad, zeer aantrekkelijke eigenschappen, maar... indien deze zelfde commandant meer ervaring krijgt met de in Nederland voor de Landmacht beschikbare helikopter (afb. 1), dan merkt hij dat er ook ernstige nadelen tegenover staan. Het blijkt hem, dat het vliegbereik en de vervoerscapaciteit gering zijn en dat het hefvermogen bepaald onvoldoende is. Wat hij doorgaans niet weet, is het feit dat de Nederlandse vliegers in staat zijn hun toestellen prestaties te doen leveren, waar de meeste buitenlandse vliegers voor zouden bedanken. Dit kan echter de nadelen alleen in een nog scherper daglicht stellen.

De commandant komt dan tot de conclusie: „Aardige dingen, maar je hebt er niet veel aan”. Vraag hem naar een reden en u krijgt er vele, maar het komt steeds op hetzelfde neer: *hij kan er het gevecht niet noemenswaard mee beïnvloeden!* Daar wij tenslotte onze hoofdtrustingstuk-

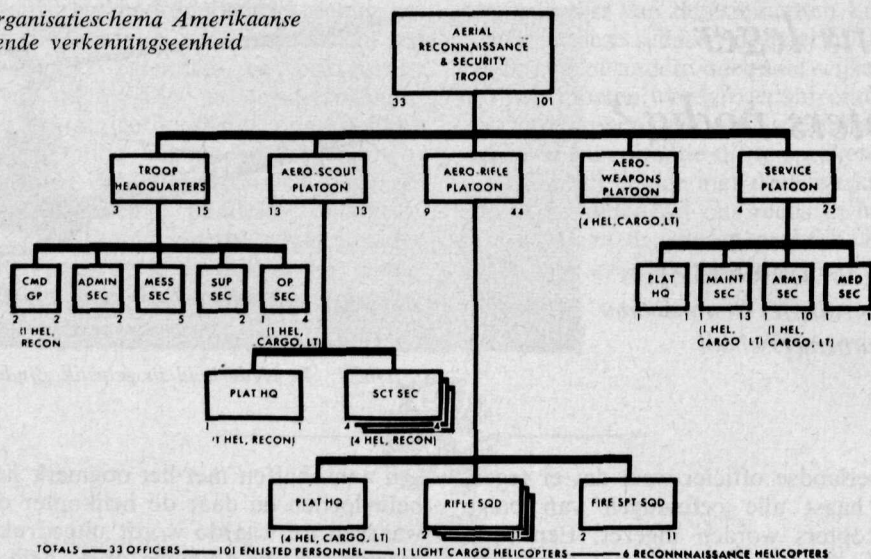
ken aanschaffen met het oogmerk het gevecht te beïnvloeden en daar de helikopter een toestel is waarvan de waarde wordt uitgedrukt in tonnen, moeten wij ons afvragen of de helikopter in ons leger wel nodig is, niet de verouderde in Nederland aanwezige helikopter, maar de moderne. Beantwoorden wij deze vraag ontkennend, dan is het beter ze af te schaffen en ons zodoende miljoenen te besparen. Wordt daarentegen de noodzaak van helikopters onderkend, dan moeten wij ook consequent zijn en de juiste toestellen in de juiste hoeveelheden aanschaffen. Om de vraag te kunnen beantwoorden dienen enkele verantwoordelijkheden van een commandant tijdens het gevecht te worden beschouwd, namelijk:

- verkenning en bewaking (waaronder vuurleiding);
- vervoer van troepen en materieel;
- bevoorrading;
- evacuatie van gewonden;
- verbindingen en bevelvoering.

Verkenning en bewaking

Verkenningen kunnen worden uitgevoerd door verkenningsgroepen, gevechtspatrouilles, het verkenningsbataljon en het squadron lichte vliegtuigen. De gebieden waarin een divisie in de moderne oorlog zal moeten optreden zijn vele malen groter dan die in de tweede wereldoorlog. Niettemin blijft de eis gehandhaafd dat de commandant op de hoogte moet zijn van alles wat er in en vóór zijn gebied gebeurt, dat zijn gegevens up-to-date zijn. Snelheid is dus vereist. Maar hoeveel tijd kost het bijvoorbeeld een commandant van een afdeling veldartillerie niet om een verkenning voor stellingname uit te voeren? Hoeveel tijd kost het een gevechtspatrouille om te komen op de plaats van bestemming en welk gebied kan zij in een gegeven tijdsbestek bestrijken? Welke prijs moet worden betaald voor de gewapende verkenning met lichte tanks, gezien de enorme vooruitgang op het gebied van tankbestrijdingsmiddelen? Moet men wachten totdat vijandelijke

Afb. 2 Organisatieschema Amerikaanse vliegende verkenningseenheid

tanks binnen het bereik van onze antitankwapens komen, of moeten wij trachten ze op te sporen en te vernietigen waar wij ze vinden? Hoever kan een Piper Cub zich voor artillerievuurleiding in vijandelijk gebied wagen zonder onaanvaardbare risico's? Wanneer en hoe lang kan ABC-personeel zich in atomisch besmet gebied begeven om stralingsgegevens te verkrijgen?

Het zou te ver voeren om binnen het bestek van dit artikel alle aspecten te belichten, doch laat ons het bovenstaande eens beschouwen in verband met de helikopter.

De afdelingscommandant kan zijn verkenning per helikopter vele malen sneller en beter uitvoeren dan met zijn jeep. Hij krijgt van de lucht uit in korte tijd een goed overzicht over het terrein en de beschikbare wegen. De toestand van terrein, wegen en bruggen kan hij — door te landen — nauwkeurig vaststellen. Ligging van de commandopost, batterijstelling terreinen, verbindings-, terreinmeet- en waarnemingsaspecten enz. kunnen in veel kortere tijd en meer gedetailleerd worden verkend, dan met een jeep mogelijk zou zijn. Bovendien is het niet nodig om — terwille van de snelheid — de verkenning gedeeltelijk aan anderen te delegeren. Dat een en ander natuurlijk evenzeer geldt voor commandanten van andere wapens, behoeft geen betoog.

Een gevechtspatrouille kan onder dekking van de nacht in korte tijd met een helikopter tot ver in vijandelijk gebied worden gebracht. Het betreffende personeel blijft fris en uitgerust voor de uitvoering van zijn taak en kan na volbrenging daarvan op dezelfde wijze worden teruggehaald.

De vliegeigenschappen van de helikopter maken het mogelijk zich in vijandelijk gebied te begeven door dicht boven de grond te vliegen en daarbij gebruik te maken van bestaande dekking.

Het (bewapende) toestel — meestal gesteund door een paar andere — zal zich dan steeds laag boven de grond bewegen en daarbij de dekking die het terrein biedt benutten. Van tijd tot tijd zal het zich boven boomtophoogte verheffen, waarnemen en zonodig onmiddellijk weer achter de bomen in dekking gaan, van koers veranderen en zich laag over de grond — zo mogelijk achter dekking — verplaatsen. Dat dit niet zo maar een wilde fantasie is, moge blijken uit het feit dat in de V.S. een vliegende verkenningseenheid is opgericht, waarvan de organisatie is weergegeven in afb. 2. De helikopters van de scoutsections zijn bewapend met twee .30 machinegeweren. Het aerorifle platoon beschikt over 4 middelbare helikopters, elk bewapend met twee tot vier zware mitrailleurs, waarmee 3 rifle squads en een fire support squad worden vervoerd. Het aero weapon platoon is bestemd om vuursteun van de lucht uit te verlenen en beschikt daartoe over 4 middelbare helikopters, elk zwaar bewapend met mitrailleurs en 4.5" raketten. Deze Aerial Reconnaissance and Security Troop is een cavalerie-eenheid en bestemd om op te treden in samenwerking met een verkenningsbataljon. De vliegende verkenningseenheid kan echter ook zelfstandig opereren. Een dergelijke opzet maakt het mogelijk uitgestrekte gebieden te bepatriouilleren, early warning te bewerkstelligen en zonodig agressief op te treden.

Wanneer slechts een beperkt aantal antitank raketten ter beschikking is, zullen deze moeten worden opgesteld waar men de vijandelijke tanks verwacht. Rusten wij helikopters uit met deze raketten (per draad bestuurd), dan behoeft het optreden tegen tanks niet meer passief te zijn, maar dan kan de tegenstander worden opgespoord en vernietigd. Bovendien worden de wapens in een veel groter gebied effectief ge-

bruikt dan het geval zou zijn bij min of meer vaste opstellingen.

De gedachte dat vliegtuigen — belast met artillerievuurleiding — achter de eigen batterij zouden moeten blijven, dient te worden verlaten. Willen wij de dracht van de zware artillerie en van de korte-afstandsraketten uitbuiten, dan zal ook het vliegtuig zich binnen bereik van vijandelijk vuur moeten begeven. Om daarbij een zo gering mogelijke trefkans te bieden is een vliegtuig nodig, dat zeer snel en abrupt van hoogte en koers moet kunnen veranderen. De Piper Cub voldoet *niet* aan deze voorwaarden. Proeven in de V.S. hebben uitgewezen dat de helikopter hiervoor uitermate geschikt is. De helikopter — een Iroquois — klom in de tijd die verliep tussen schotmelding en „opgelet” tot een hoogte van ca. 800 voet (stijgsnelheid 1500 ft/sec). Het schot werd waargenomen waarna de helikopter in autorotatie bijna loodrecht naar beneden ging om zich in dekking te begeven. In die tijd werd de correctie gegeven waarna het toestel zich laag over de grond verplaatste (185 km/h) om op een andere plaats weer omhoog te komen voor het waarnemen van het volgende schot. Het vuren werd geleid met een waarnemingsafstand van ca. 5000 yards. Het toestel was nimmer langer dan 30 sec blootgesteld aan vijandelijk vuur. Dit is met een vastvleugelig vliegtuig niet te verwezenlijken.

Bij radiologische verkenningen is het van belang stralingsgegevens te verkrijgen op grondniveau. Een helikopter kan in korte tijd metingen over een uitgestrekt gebied verrichten. Een relatief hoge snelheid veroorlooft de vlieger zich in gebieden met — uiteraard tot een zekere grens — hoge stralingsintensiteit te begeven. De snelheid waarmee het gebied wordt doorkruist maakt het immers mogelijk de totale dosis binnen het tolerabele te houden. Meting van stralingsintensiteit kan ook geschieden met een Piper Cub, die eveneens het voordeel van snelheid heeft. Dit toestel kan echter lang niet overal landen, zodat gegevens omtrent straling op grondniveau moeten worden verkregen uit extrapolatie. Uit extrapolatie verkregen stralingsgegevens zijn op zijn minst gezegd dubieus. Door het inzetten van een helikopter kan een commandant in het bezit zijn van de vereiste gegevens op een tijdstip, waarop hij er anders pas over begon te denken zijn gemotoriseerde ABC-ploegen het besmette terrein in te zenden.

Vervoer van troepen en materieel

De mogelijkheid tot inzet van een A-wapen heeft grote invloed op de wijze van uitvoering van elke militaire operatie van enige omvang, zij deze operatie offensief of defensief. De kern van de zaak is, dat het bijna onmogelijk zal blijken te zijn om binnen bereik van 's vijands A-wapens grote troepenconcentraties gedurende langere tijd

te handhaven. Bij een aanval betekent dit, dat de benodigde troepenmacht slechts korte tijd voor uur U kan worden bijeengebracht. De verdediging kenmerkt zich door grote beweeglijkheid. Statische verdediging staat gelijk met zelfmoord. Er treden dus steeds betrekkelijk geringe hoeveelheden personeel op in grote gebieden waardoor grote beweeglijkheid een dwingende noodzaak wordt.

Zeker, ons leger beschikt over grote aantallen uitstekende en in zekere zin terreinvaardige voertuigen, maar garandeert dit op zichzelf dat ons leger zeer beweeglijk is? Er mag niet worden vergeten dat ons beschikbare transport voornamelijk aan de weg is gebonden en dus obstakels zal ontmoeten.

Het aantal beschikbare wegen en de capaciteit ervan, alsmede de aanwezigheid van obstakels bepalen voor het grootste gedeelte de snelheid waarmee wij een troepenonderdeel van de ene plaats naar de andere kunnen transporteren. Daarbij komt nog dat de afstanden waarmee wij te maken zullen krijgen niet meer in de orde van grootte van 2 à 3 km liggen, doch — hemelsbreed gerekend — eerder in het tienvoudige daarvan. In feite is het gehele operatieterrein één verzameling van obstakels. Natuurlijke hindernissen zoals heuvels, bergruggen, rivieren en moerassen, kunstmatige zoals wegen en gebieden onder vijandelijk vuur, opgeblazen bruggen, granaatrichters en mijnenvelden en niet te vergeten de vijandelijke opstellingen zelf. Tenslotte zijn er nog de obstakels die voortvloeien uit de inzet van de A-wapens, zoals atomisch besmette gebieden, brandende bossen en velden, vernielde dorpen en steden.

Hiervoor is maar één oplossing, het leger moet — althans gedeeltelijk — onafhankelijk worden gemaakt van het terrein. De helikopter is hiervoor het aangewezen toestel. Nu is het ook weer niet zo, dat men iedere drietonner eenvoudigweg zou moeten vervangen door een helikopter. Daarvoor is dit toestel te kostbaar en vereist het te veel onderhoud. Maar waar snelheid imperatief is, moet de mogelijkheid aanwezig zijn, helikopters in te zetten. Het toestel is voor het verplaatsen van troepen en materieel een ideaal vervoermiddel daar het zich in rechte lijn kan verplaatsen met veronachtzaming van praktisch alle obstakels. De snelheid van verplaatsing met een gegeven aantal zware helikopters zal hierdoor vele malen sneller kunnen gebeuren dan met een gelijk aantal wielvoertuigen met ongeveer dezelfde laadcapaciteit (180-240 km/h). Het element verrassing kan volkomen worden uitgebuit. Bij een aanval bijvoorbeeld is het immers niet meer het terrein dat de aanvalsrichting dicteert. De helikopter is los van het terrein en de aanvalsrichting kan onafhankelijk daarvan worden gekozen. Zware wapens kunnen zeer snel daar worden

*Afb. 3 YHC-1A
met Little John*

ingezet waar ze het meest nodig zijn, over korte afstand hangende onder de helikopter en over grotere afstanden in het toestel geladen. Lanceer-richtingen kunnen met hun raket naar een lanceerplaats worden vervoerd en na het afvuren weer daarvan worden teruggetrokken. Een Little John — door een YHC-1A vervoerd — had 12 minuten nodig om in stelling te gaan, de raket te lanceren, uit stelling te gaan en per helikopter van de lanceerplaats te verdwijnen (afb. 3).

Men ziet de helikopter vaak als een uiterst kwetsbaar toestel. Het is echter beslist niet onaanvaardbaar kwetsbaar. Bij een juist gebruik van het toestel, gevlogen door ervaren vliegers en bij een juist toepassen van de mogelijkheden van de beschikbare ondersteunende wapens — zoals luchtdoel- en veldartillerie — kan de helikopter ver in voorste lijn en zelfs daar voorbij opereren. De toestellen zijn onderworpen aan de normale risico's van het gevecht en het zal niet ongewoon zijn er één te zien neerstorten en de inzittenden te zien omkomen. Dit echter kan en mag geen overweging zijn om ze niet voor de eerder genoemde en later te vermelden opdrachten in te zetten. Oorlog kan gevaarlijk zijn, maar is dat een reden voor een infanterist om zich niet binnen bereik van vijandelijk vuur te begeven, of voor de bemanning van een bommenwerper om geen vluchten boven vijandelijk terrein te maken? De helikopter is lang niet zo weerloos als bijvoorbeeld de „gliders” die in de tweede wereldoorlog zijn gebruikt. De helikopter kan gebruik maken van terreinobstakels om zich aan vijandelijke waarneming te onttrekken. Gevaarlijke terreindelen kunnen worden gepasseerd wanneer deze door veldartillerie worden geneutraliseerd. Luchtdoelartillerie kan bescherming verlenen tegen vijandelijke jagers en de nacht, tenslotte, zal meer dan eens een welkome bescherming opleveren. Vuur van handvuurwapens kan worden onderdrukt door boordmitrailleurs, hetgeen in de prak-

tijk reeds is toegepast door de Fransen in de strijd in Algerië. Helikopters kunnen snel en vooral onverwacht arriveren, zodat het element verrassing geheel aan hun zijde is.

Bevoorrading

De helikopter zal in een toekomstige oorlog onmisbaar blijken te zijn bij bevoorrading. Door het principe van spreiding zullen aanvoerlijnen noodzakelijkerwijs lang moeten worden. Divisieonderdelen zullen als semi-zelfstandige eenheden vechten. In de verdediging zal het onmogelijk zijn rondom de eigen strijdmacht een ondoordringbaar scherm op te richten. Infiltratie tussen divisies, brigades of zelfs bataljons, zal zeker plaatsvinden. In de aanval zullen gepasseerde vijandelijke eenheden of infiltranten een ernstige bedreiging voor onze aanvoerlijnen vormen en het is niet ondenkbaar dat dit in bepaalde omstandigheden een beletsel voor de aanvoer per grondvoertuig zal blijken te zijn. Bevoorrading als routine-aangelegenheid zal dan alleen kunnen plaatsvinden met behulp van organieke helikopters. Zou men moeten terugvallen op de transportvliegtuigen van de Luchtmacht — vooropgesteld dat deze steeds beschikbaar zijn — dan zouden deze moeten opereren van velden die zich betrekkelijk dicht achter de voorste divisies bevinden en het is problematisch of daar landings-terreinen van voldoende grootte te vinden zullen zijn. Verder zou de eigenlijke bevoorrading per parachute moeten geschieden. Hoeveel daarbij in verkeerde handen kan vallen, heeft de tweede wereldoorlog wel uitgewezen.

Raketten en atoomkoppen zullen uiteraard niet in grote aantallen bij de lancerende onderdelen worden opgeslagen, maar ver daarvandaan. Toch moet een raket in korte tijd kunnen worden aangevoerd. Bezien in verband met de eerder geschetste moeilijkheden van de aanvoer per grondvoertuig, moet men tot de conclusie komen, dat

het ook hier de helikopter is die uitkomst kan bieden, vooropgesteld dat het toestel voldoende hefvermogen heeft (afb. 4).

Evacuatie van gewonden

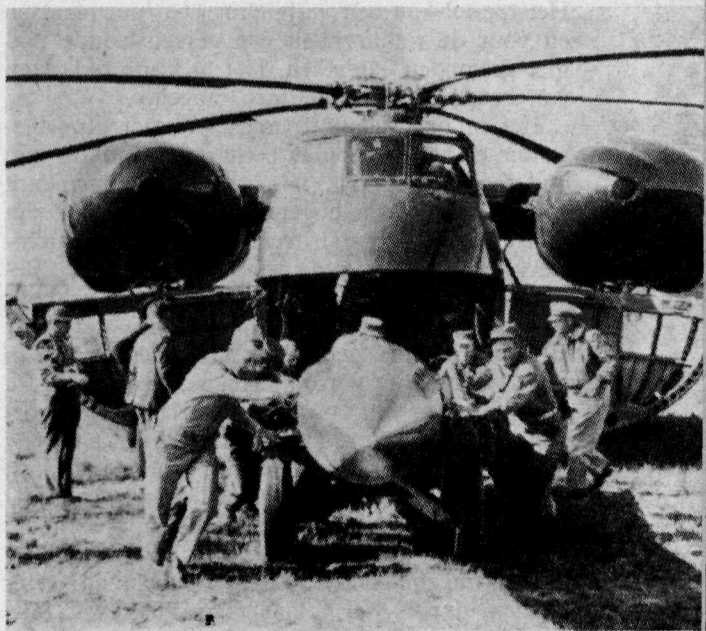
De helikopters hebben in Korea en elders reeds bewezen mensenredders te zijn. Hoe zij worden gebruikt voor de evacuatie van gewonden, daarover is reeds meermalen — ook in dit tijdschrift — geschreven. Het zij mij dus vergeven dat ik hierop niet verder inga. Wel beveel ik de betreffende artikelen ter (her)lezing aan, want daaruit blijkt, hoezeer de helikopter — al was het alleen maar voor deze taak — noodzakelijk is.¹

Verbindingen en bevelvoering

Door de beweeglijkheid van een toekomstige oorlog en de grote afstanden die er een rol in spelen, is men geneigd om de lijnverbinding als onpraktisch te beschouwen. De lijn kan immers niet snel genoeg worden gelegd om het tempo bij te houden? Welnu, de helikopter is zeer geschikt voor het snel leggen van lijnen over grote afstanden. Zonder moeite kan een lijn van 5 mijl lengte in 5 minuten worden gelegd. Met een daartoe geschikte helikopter kan ook meer worden gelegd. Doordat het toestel niet om obstakels behoeft heen te gaan, wordt niet alleen de lijn tientallen malen sneller gelegd dan met een lijnwagen, ook wordt de lijn meer effectief benut, daar de twee posten of centrales door een praktisch rechte lijn worden verbonden. Moet de lijn om een of andere reden langs een bepaalde route worden gelegd, dan bieden de vliegeigenschappen van het toestel hiervoor volop de gelegenheid.

Het bereik van de FM-radio's wordt door het terrein (line of sight) drastisch beperkt. Door een toestel met relayeringsmogelijkheden, zoals de AN/VRQ in een helikopter te monteren en dit toestel als relayeringsstation te laten optreden, kan het bereik van onze FM-verbindingen worden vertienvoudigd.

¹ *De Militaire Spectator* 126(1957)(4)174;128(1959)(4)151;129(1960)(5)192.

Afb. 4 Mojave met 762 mm raket

Verplaatsing van een commandopost levert altijd moeilijkheden op. Verbindingen en vaak ook de commandopost zelf moeten gedurende enige tijd worden gedupliceerd. Ook is het gedurende langere tijd handhaven van een commandopost op hoog niveau op een en dezelfde plaats bepaald niet bevorderlijk te noemen voor de gezondheidstoestand van de bezetting. Veelvuldige verplaatsing zal dus noodzakelijk zijn. Een ideale situatie zou bestaan wanneer de gehele commandopost *in bedrijf* kon worden verplaatst. Door de „vliegende kraan” van Sikorsky bv., is dit mogelijk geworden (afb. 5). Dit toestel, dat onderling verwisselbare containers — de zg. „pods” — ter grootte van een kleine kamer kan vervoeren, is reeds in bedrijf. Het hefvermogen is 6 ton, doch men verwacht nog dit jaar een turbineversie met een hefvermogen van 10 ton; voorts is een toestel met een hefvermogen van 40 ton in ontwerp. De „pods” kunnen worden ingericht als commandopost of als verbindingcentrum, maar ook als eerstehulp-post, vervoermiddel voor troepen, gewonden en voorraden.

Afb. 5
Flying Crane

Het toestel kan een verbindingscentrum plaatsen en voor de retourvlucht een gereedstaande pod met gewonden aanhaken. Het in korte tijd slaan van bruggen wordt hiermee mogelijk.

Het in ogenschouw nemen van het gevechts-terrein en het persoonlijk contact houden met zijn ondercommandanten, is voor een commandant en zeker voor een hogere commandant, op zijn minst gezegd een tijdrovende bezigheid, tenminste als hij zich over de weg moet bewegen. Beschikt zo'n commandant echter over een helikopter, dan kan zijn toch al zo kostbare tijd meer efficiënt worden gebruikt. Bovendien is hij in staat veelvuldig persoonlijke waarnemingen te doen, hetgeen van onschatbaar belang moet worden geacht. Indien hij dit kan doen met een vliegende „vooruitgeschoven” commandopost, van waaruit hij steeds in verbinding staat met alle onder hem ressorterende onderdelen, waarin hij een of meer leden van zijn staf kan meenemen en waarin zijn kaarten overzichtelijk zijn opgehangen, dan is wel voldaan aan alles, wat zelfs de meest veeleisende commandant op dat gebied kan wensen. Dat dit evenzeer geldt voor officieren, die stafbezoeken moeten afleggen, behoeft geen betoog. Met een daartoe geschikte helikopter is een en ander goed te verwezenlijken, in feite is het reeds verwezenlijkt.

Toepassing in de burgersector

Ook al schijnt een beschouwing van de toepassing van helikopters in de burgersector niet op haar plaats in een militair artikel, toch geloof ik dat er enkele regels aan moeten worden besteed. Het is immers zo, dat bij rampenbestrijding — en ik denk aan bv. de watersnood in 1953 —

steeds het leger te hulp wordt geroepen. Helikopters zijn dan bijna steeds noodzakelijk. Niet alleen voor het redden van mensen, maar ook voor het snel vervoeren van gewonden en het brengen van reddingsploegen, voedsel en medicamenten naar moeilijk of in het geheel niet te bereiken plaatsen. De waarde van de helikopter bij rampenbestrijding heeft zich reeds herhaaldelijk en niet alleen in ons land gemanifesteerd.

Welk type helikopter?

Indien uit het voorgaande de conclusie mag worden getrokken dat helikopters in ons leger nodig zijn, komt men op de vraag welk type of welke typen het meest geschikt zijn en hoeveel. Het is zonder meer duidelijk dat het, gezien de beperkte financiële middelen, onmogelijk is een groot aantal helikopters van drie of vier verschillende typen aan te schaffen. Ook al door de onderhouds-, bevoorradings- en personeelsmoeilijkheden die zich daarbij zouden voordoen, moeten wij ons beperken tot één of twee typen, liefst van één fabrikaat. Het aantal wordt — financiële overwegingen buiten beschouwing gelaten — bepaald door de mate waarin onze legerleiding van helikopters gebruik denkt te maken. De eisen die men in het algemeen aan helikopters — voor ons leger bestemd — moet stellen, zijn:

- weinig onderhoud benodigd (turbinemotor);
- benodigd onderhoud moet te velde kunnen worden uitgevoerd;
- één soort brandstof gebruiken;
- uitgerust om bij nacht en slecht zicht te vliegen;
- uitgerust met een alle banden omspannende FM-radio en een AM-radio voor verkeersleidingsdoeleinden (dit laatste in verband met de hoge te verwachten luchtverkeersdichtheid);
- intercommunicatie-mogelijkheden;
- hoge kruissnelheid;
- voldoende vliegbereik;
- voldoende hefvermogen en mogelijkheid tot het vervoeren van lasten buiten het vliegtuig;
- een zo laag mogelijk silhouet, i.v.m. optreden in of voorbij voorste lijn;
- mogelijkheid tot vervoer van tenminste 5 passagiers;
- mogelijkheid tot het aanbrengen van brandcards;
- mogelijkheid tot het aanbrengen van boordbepanning.

Voor wat betreft helikopters voor het vervoer van troepen, materieel, gewonden en voorraden,

◀ Afb. 6 Chinook, op de achtergrond v.l.n.r. Raven, Sioux en Iroquois

Benaming	Fabrikant	Laad- c.q. hefvermogen met volle brandstoftanks	Aantal passagiers met uitrusting	Aantal brancards	Bereik in naut miles	Kruissnelheid in knopen	Motor(zuiger of turbine)	Ingericht voor vervoer van lasten onder toestel	Mogelijkheid tot aanbrengen van benodigde radio- en navigatieapparatuur	Klasse
Nederl. helikopter	Hiller	—	2	2	100	60	Z	neen	neen	licht
Raven (H-23E)	Hiller	—	2	2	160	75	Z	neen	ja	licht
YHO-2HU	Hughes	—	—	?	130	65	Z	neen	?	licht
Sioux (H-13H)	Bell	—	2	2	166	70	Z	neen	ja	licht
Seneca (YH-41)	Cessna	—	3	?	270	82	T	—	ja	licht
Iroquois (HU-1B)	Bell	1 t	5	2	200	100	T	ja	ja	middelb
Iroquois (HU-1D)	Bell	1½ t	11	6	250	105	T	ja	ja	middelb
Chocktaw (H-34)	Sikorsky	1½ t	18	8	238	94	Z	ja	ja	middelb
YHC-1A	Vertol	2 t	20	15	200	135	T	ja	ja	middelb
Mojave (H-37)	Sikorsky	3 t	23	24	125	100	Z	ja	ja	zwaar
Chinook (HC-1B)	Vertol	3½ t	33	24	200	130	T	ja	ja	zwaar
Flying Crane (S-60)	Sikorsky	6 t	—	—	100	—	Z	ja	ja	zwaar
Flying Crane (turb)	Sikorsky	10 t	—	—	?	—	T	ja	ja	zwaar

moet bovendien worden geëist dat het toestel in korte tijd van een inrichting voor het uitvoeren van een andere taak kan overschakelen op het vervoer van gewonden. Laadruimte en de toegang daartoe moet zodanig zijn, dat materieel van de meest uiteenlopende vormen snel kan worden in- en uitgeladen. Hiervoor is een loopplankvormige laadklep aan de achterzijde van het toestel de meest geschikte constructie. Verder moet het toestel in staat zijn tenminste 20 bewapende manschappen te transporteren (afb. 6).

Om een overzicht te geven van enkele heden ten dage beschikbare helikopters moge ik verwijzen naar de tabel, waarin een aantal Amerikaan-

se helikopters is opgenomen. Deze tabel wil alleen de mogelijkheden van verschillende typen helikopters aangeven. Ter verduidelijking moge dienen, dat de helikopters waarvan de code-aanduiding wordt voorafgegaan door een Y, nog aan militaire beproeving onderhevig zijn.

Indien het mij vergund is een persoonlijke mening te uiten ten aanzien van de in de aanhef van dit artikel gestelde vraag, dan kom ik tot de conclusie dat wij minimaal nodig hebben:

— per divisie 10 helikopters van een type als de Iroquois 1B of 1D;

— per legerkorps 20 helikopters van een type als de YHC-1A of Chinook.

„Kampfgruppen”

De bewapende arbeidersklasse in de Sovjetzone van Duitsland

door O. A. H. J. VAN SOEST, Kapitein der Intendance

Een onderdrukte klasse, die er niet naar streeft in de wapenhandel geoefend te worden, wapens te bezitten; zúlk een onderdrukte klasse is slechts waard onderdrukt, mishandeld en als slaaf behandeld te worden.

Lenin — Verzamelde werken

Als enige politieke partij in Europa bouwde de „Socialistische (lees communistische) Eenheidspartij Duitsland” in Berlijn en de Oostzone een eigen leger op, de Kampfgruppen van de S.E.D.

Met olijkleurige uniformen, rode armbanden en zwaar bewapend, belichaamt dit leger de „hartstochtelijke liefde voor de vrede” van de Oostduitse machthebbers.

Vaak nog zijn de oefenstraatgevechten in Oostduitse steden voor velen een technisch verbeterd roversspelletje. Pankow echter laat niets na om zijn leger van burgers met de psychose van „het bedreigd zijn” in te enten en op te wekken tot agressiviteit en haat tegen het Westen.

De wezenlijke rol

Sedert 1953 spelen de in de staatsbedrijven, machine- en tractorenstations en bestuursapparaten van Oost-Duitsland gevormde en sedert 1955 tot een territoriale militie gereorganiseerde paramilitaire „Kampfgruppen” een wezenlijke rol in het staatsbestel (een voorzichtige schatting van de sterkte geeft een getal van ongeveer 300.000 man).

Qua idee komen deze Kampfgruppen overeen met de oude marxistische voorstelling van een „bewapende arbeidersklasse”. Hun traditie — zo beweren de Oostduitse machthebbers althans — sluit aan bij de „Proletarische Arbeiterwehren” die in 1919 de Witgardisten in München versloegen, bij de „bewaffnete Kämpfer der proletarischen Hundertschaften” in Midden-Duitsland en vooral ook bij de arbeidersopstand te Hamburg (1925) onder leiding van de, van 1926-1933 vooraanstaande Duitse communist Ernst Thälmann.

Het voorbeeld voor de opbouw en organisatie vinden de huidige Sowjetzonale „Kampfgruppen” in de „Arbeidersbataljons” van de Tsjechische Republiek, die in 1948 de contrarevolutionairen versloegen en de beveiliging van de republiek in eigen hand namen.

Territoriale troepen

De „Kampfgruppen” kunnen worden gezien als reserve-strijdkrachten van het Oostduitse Leger en vormen tegelijkertijd — en deze tendens vindt men thans in vele landen ter wereld — een territoriale militie, die een wezenlijk deel van de verdediging van het vaderland, indien dit nodig is, op zich moet nemen.

Reeds vóór de opstand van 17 juni 1953 waren in vele staatsbedrijven „Kampfgruppen” of hierop lijkende formaties opgebouwd, die bewapend waren met karabijn en als uniform een blauwe overall droegen (van 1957 af echter een officieel olijkleurig uniform). Volgens officiële Oostduitse opgaven dateert het bestaan van de „Kampfgruppen” van maart 1953.

Het S.E.D.-blad „Volksstimme” in Chemnitz bericht op 1 mei 1955 over het Staatsbouwbedrijf „Unnion” aldaar:

„De arbeiders van dit bedrijf vormden reeds in maart 1953 een sterke „Kampfgruppe”. Met nadruk wordt gesteld, dat hiervoor geen aanwijzing of opdracht bestond en dat de opbouw spontaan geschiedde. Daarom waren zij 17 juni 1953 (opstand in O.D. Red.) tot de strijd gereed, toen de fascistische aanslag op onze republiek ondernamen. Sedert maart 1953 vindt een systematische militaire opleiding plaats, waarbij de kameraden leren schieten, kaartlezen enz.”

Dit bericht is in zoverre vals, dat de militaire opleiding niet alleen de uitdrukkelijke toestemming had van de S.E.D., doch ook door deze partij was geïnspireerd. De huidige „Kampfgruppen” zijn niet uit spontaan verlangen tot bescherming van plaatselijke bedrijven ontstaan, doch waren het gevolg van het streven van de S.E.D., tot bescherming van haar regiem, een partij-eigen bewapende troep op te bouwen.

Gedurende de periode van opbouw, dat is tot 1955, bestonden de „Kampfgruppen” vrijwel uitsluitend uit leden van de partij. Eerst van midden 1954 af ging de partij ertoe over ook niet-

partijleden te werven, omdat uit eigen rijen niet voldoende aanvulling kwam.

In deze fase was de opleiding — nog beperkt tot praktisch oefenen met handvuurwapens en theoretisch onderricht in zwaardere wapens — in handen gelegd van de „Kasernierte Volkspolizei”. Het uniform bestond uit een blauwe overall met rode armband en een ski-muts.

In gesloten formatie — echter nog zonder wapens — traden de Kampfgruppen het eerst voor het voetlicht in Oost-Berlijn, op 1 mei 1954.

Gedurende de maanden april en mei 1954 werden in alle bedrijven maatregelen ter verdediging van deze bedrijven genomen. Steunpunten — met vrij zicht en schootsveld — werden op alle strategische plaatsen aangelegd. De verdedigingsposten van de bedrijven stonden allen door speciaal aangelegde telefoonlijnen in verbinding met de bevoegde S.E.D.-districtsleiding, die als de hogere leiding voor de inzet van de „Kampfgruppen” moet worden gezien.

Van 1955 af werden de „Kampfgruppen” in versterkte mate politiek geschoold en militair opgeleid.

In het kader van het „Pact van Warschau” van 14 mei 1955 nam de Sowjetzone van Duitsland overigens de verplichting op zich „de verdediging van de Duitse Democratische Republiek” door de verdere uit- en opbouw van territoriale troepen te versterken.

Politieke scholing

Zoals bij alle communistische organisaties speelt ook de „ideologische scholing bij de Kampfgruppen een grote en vooraanstaande rol. Lezingen, onder andere over „De historische betekenis van de Leninistische en Stalinistische stelling, betreffende het vreedzaam naast elkaar leven van Kapitalisme en Communisme” en dergelijke vormen verplichte en regelmatig terugkerende kost. Overal worden de Kampfgruppen

De „Kampfgruppen” worden opgeleid door officieren van het Oostduitse leger (T.P.)

verplicht politieke films bij te wonen. Ieder bedrijf beschikt over een „Kampfgruppen-Bibliothek” die boeken bevat die uitsluitend handelen over de strijd van de Duitse en internationale arbeidersklasse, en die bijdragen tot de vorming van het klassebewustzijn en politieke opvoeding.

Tekenend voor de geest die de „Kampfgruppen” moet bezielen is de tekst van hun marslied waarvan het eerste couplet luidt:

*Erheb' dein Haupt, du starke Klasse,
Und ball' die Faust um dein Gewehr,
Behüte was du dir erschaffen,
Du sturmerprobtes Kämpferheer,
Wirf in den Sturm die Leuna-Fahne,
Stimm an das Lied von Rot-Madrid,
Und biet der Reaktion die Stirne
Bevor Sie deine Welt zertritt.*

Doel

De opgaven, die momenteel aan de „Kampfgruppen” worden gesteld, gaan ver boven het oorspronkelijke doel: „de verdediging van de fabriek of het bedrijf” uit. Zij omvatten thans zowel de verdediging van het districts- en stadsgebied, als ook de defensieve en offensieve inzet buiten deze gebieden, ter ondersteuning van het reguliere leger.

Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid, dat in kringen van S.E.D.-functionarissen stemmen opgaan de naam „Kampfgruppen te veranderen in „Arbeiterbatallionen”.

Militaire organisatie

Het zuiver militaire karakter van de „Kampfgruppen” komt onder meer tot uiting in het feit

◀ „Kampfgruppe” tijdens praktische oefening straatgevechten (T.P.)

Meisjes van de „Gesellschaft für Sport und Technik”, een jeugdorganisatie, die ressorteert onder het „Ministerie voor Nationale Verdediging” (rond 500.000 leden) (T.P.)

dat de commandanten en instructeurs officieren van het leger zijn. De groepen werden tot bedrijfs- of regionale „Hundertschaften” samengesteld, die op districtsniveau — in grotere bedrijven ook op bedrijfsniveau — onder commando staan van speciale „Kampfgruppenstäbe”.

Begin 1958 werd het „Centraal Commando” van de Kampfgruppen opgebouwd en ondergebracht bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. De verantwoording voor de politieke opleiding ligt — evenals de inzet van de Kampfgruppen in geval van ernst — bij de veiligheidsdienst van het centraal comité van de S.E.D.

De „Kampfgruppen-Hundertschaften” zijn, evenals een compagnie, in pelotons (drie) en groepen (drie per peloton) onderverdeeld. Tot de staf van een „Hundertschaft” behoren:

een commandant (toegevoegd: twee instructeurs van de Deutsche Volkspolizei);
een plv. commandant, speciaal belast met de politieke scholing (benoeming geschiedt door de bevoegde bedrijfspartijorganisatie. Ze moet echter worden bekrachtigd door de S.E.D. districtsleiding);
een plv. commandant, speciaal belast met algemene zaken;
een plv. commandant, speciaal belast met vragen op huishoudelijk en economisch gebied.

De drie pelotons tellen elk:

een pelotonscommandant;
een plv. pel.commandant;
drie groepscommandanten;
drie plv. groepscommandanten;
24 manschappen;
enkele verpleegsters.¹

Eind 1955 werd voor iedere „Hundertschaft” en voor ieder district een mobilisatieplan opgesteld. Gelijkijdig werden wapenarsenalen ingericht, waaruit in geval van mobilisatie kan worden geput. Voor opleidingsdoeleinden stelt de „Volkspolizei” wapens ter beschikking (deze wapens worden echter — en de reden hiervoor moet worden gezocht in het feit dat óók de Kampfgruppen in het oog van de Oostduitse machthebbers politiek niet of niet geheel betrouwbaar zijn — na oefening onmiddellijk weer ingenomen en opgeborgen bij de V.O.P.O.).

¹ Overigens is men bezig de „Hundertschaften” te versterken zodat thans een dergelijk onderdeel reeds menigmaal de sterkte van een bataljon omvat.

Ook de verzorging met transport ligt in handen van de V.O.P.O.

De opleiding is verdeeld over 33 weken, waarin per week 4 uren — ná de normale werktijd — wordt geoefend. Gedurende de eerste weken ligt het zwaartepunt op de wapentheorie, schiet-oefeningen met karabijn en pistool, terwijl gedurende deze periode eveneens veel wordt gedaan aan kaart- en kompaslezen tijdens marsen. In de tiende oefenweek wordt begonnen met de eigenlijke gevechtsopleiding van aanvals- en verdedigingsoefeningen en het beoefenen van nachten straatgevechten; tevens wordt grote aandacht besteed aan een globale pioniersopleiding.

De bewapening bestaat in hoofdzaak uit karabijn, pistool, stormgeweer, het machinepistool en het lichte machinegeweer. Vele „Hundertschaften” beschikken thans bovendien over licht gepantserde (Russische) verkenningsvoertuigen en in de naaste toekomst zullen eveneens pantserafweergeschut en granaatwerpers worden ingedeeld. Welke positie en belangrijkheid het Sowjetzonele regiem de Kampfgruppen heeft toebedeeld, blijkt uit het oordeel van het gerechtshof te Chemnitz van mei 1957, waarin de Kampfgruppen uitdrukkelijk als staatsorganisaties (in dit geval voor wat betreft het Oostduitse Wetboek van Strafrecht) worden gezien.

In het vonnis wordt namelijk o.m. (letterlijk vertaald) gezegd:

„De Kampfgruppen zijn bewapende, militair opleide eenheden van de arbeidersklasse ter verdediging van onze arbeiders- en boerenmacht, tegen alle contra-revolutionaire provocaties. Hun leden dragen ervoor zorg, dat onze socialistische opbouw niet wordt gestoord. Het is daarom ook de plicht van de gerechtshoven de leden van de

Kampfgruppen op zeer bijzondere wijze te beschermen tegen aanvallen en beledigingen. De-gene die zich tegen de Kampfgruppen verzet of ze in het openbaar belachelijk maakt, dient met de grootste gestrengheid te worden vervolgd."

Dat dienst in de „Kampfgruppen” niet slechts „soldaatje spelen” is, blijkt dan tot slot wel over-

Gezag en leiding in het bedrijf *

Ontstaan van de „human relations” beweging

In de dertiger jaren vonden allerlei onderzoeken plaats op het terrein van het leiding geven. Democratisch en autoritair leiderschap worden tegenover elkaar geplaatst en de voordelen van de leider in zijn sociale rol van coördinator van de groep in het licht gesteld. Er ontwikkelt zich een filosofie, waarbij tegenover de relatie, waarin gedirigeerd en gecontroleerd wordt, een relatie wordt gesteld, waarin eigen inzicht en doelstelling worden teruggedrongen, de behoeften en inzichten van de ander, van de groep op de voorgrond worden geplaatst en de chef luisterend, invoelend in de rol van katalysator de groep en het individu tracht te helpen eigen wegen te vinden tot innerlijke groei en uiterlijke produktiviteit. Het tijdperk van de „human relations” is ingeluid.

Deze ontwikkeling kan worden beschouwd als reactie op het rationalisme in de vorige eeuw. De wetenschappelijke bedrijfsvoering, als exponent hiervan, stootte op menselijke motivering, ongrijpbaar voor rationele schema's en louter technisch denken. De groeiende massaliteit in bedrijf en maatschappij leidde tot vereenzaming en vervreemding van de mens van zijn wereld. De erkenning van dit verschijnsel had tot gevolg het accentueren van de mens in zijn relaties, van de groep als bindend en zekerheidsgevend element. Communicatie en teamwork werden levende problemen. Het dirigerend leiderschap van de vorige eeuw, in bedrijf en daarbuiten, riep verzet op.

In het bedrijf heeft ongetwijfeld de invloed van de arbeidersorganisatie als emancipatie-instrument en machtsconcentratie, waarbij de arbeider partner werd in de onderhandelingen met de leiding, ertoe bijgedragen om tegenover gezag en ondergeschiktheid vrijheid in gelijkwaardigheid te stellen.

Reactie op de „human relations” beweging

De laatste jaren worden, vooral in de wereld van organisatie en bedrijf, weer contrageluiden gehoord. Er wordt tegen gewaarschuwd managers te vormen, die hun medewerkers „psychiatrisch” bekijken. De keuze tussen autoritair en democratisch leiderschap wordt een aangevochten vraagstelling. Er zijn onderzoekers, die

* Uittreksel uit de inaugurele rede van prof. mr. M. H. K. van der Graaf, op 5 oktober 1960 te Delft gehouden. **Opm.** Vele oudere officieren zullen zich de pas benoemde hoogleraar in de bedrijfspsychologie nog herinneren als res. majoor, werkzaam bij de Psychologische Dienst van de Koninklijke Landmacht. Mede daarom zij het ons vergund om in dit blad allereerst een gelukwens met de benoeming aan prof. Van der Graaf te richten. Bovenstaand uittreksel is afkomstig van het RPA-Bulletin, de Mededelingen over Rijks personeelsaangelegenheden. Red.

duidelijk uit de eed die ieder lid verplicht is af te leggen en die woordelijk luidt:

Ich bin bereit als Kämpfer der Arbeiterklasse die Weisungen der Partei zu erfüllen, die Deutsche Demokratische Republik, ihre sozialen Er-rungenschaften jederzeit mit der Waffe in der Hand zu schützen und mein Leben für sie ein-zusetzen.

zich niet alleen keren tegen de introductie van de groepsafhankelijkheid van de man in de organisatie als een sociale ethiek, waardoor de functie van het leiderschap wordt verzwakt, maar zelfs de klok terugzetten door te beweren, dat de meeste mensen de strakke leiding van een vaderfiguur prefereren, dat de meeste ondernemers van nature autocraat zijn en de meeste beslissingen toch centraal moeten worden genomen. De welwillende autocraat verdient dan ook verreweg de voorkeur.

Deze geluiden, die tegen de stroom van de tijd ingaan, komen voor een deel voort uit kringen van ondernemers en bedrijfsleiders, en vinden voor een deel steun in de sociaal-psychologische research. Onderzoeken naar het verband tussen behoeftenbevrediging en produktiviteit en tussen leiderschap en produktiviteit leveren minder overtuigende en andere resultaten op dan voordien werd aangenomen. Niet in de eerste plaats de zelfrealisatie, maar de machtsuitoefening zou tot grotere bevrediging in de taakvervulling leiden. Hoewel de onderzoekingsmethoden objectiever zijn geworden, is er nog steeds het gevaar van ontoelaatbare generalisering.

Het zijn vaak de niet uitgesproken en zelfs nauwelijks bewuste basisopvattingen en uitgangspunten, die een bepaalde visie op de realiteit teweeg brengen. Bij de waardering van stroom en tegenstroom zullen wij vooral moeten letten op onderstroom en bedding.

Mensbeschouwing, welke aan de stromingen ten grondslag ligt

Aan veel wat als positieve, op de „feiten” gebaseerde wetenschap wordt verkondigd, ligt een bepaalde mensbeschouwing ten grondslag. Voor de exponenten van de „human relations” beweging is deze een duidelijk optimistisch-naturalistische. De mens is niet alleen „tot alle goed werk volkomen toegerust”, maar ook geneigd. Hij is van jongsaf van zichzelf uit strevend naar integratie, zijn volwassenheid in contact met anderen verwervend. Hij ontwikkelt een streven van de simpele structuur naar grotere differentiatie, van een beperkt tijdsperspectief naar een gedragsbepaling op langere termijn. Als de omstandigheden niet tegenzitten, is hij op weg naar volledige ontplooiing. Nauw hieraan verwant is de gedachte van de ongekende mogelijkheden. Wat kan er nog uit groeien, indien de omstandigheden ideaal worden gemaakt?

Als deze gedachtengang veld wint en wordt gepopulariseerd, dan worden al gauw de fundamentele behoeften van de mens richtinggevend voor het personeelsbeleid. Voor de verhouding van chef en ondergeschikte betekent dit, dat de chef, die deze behoeften onderkent en de mogelijkheid tot realisering schept, voldoet aan zijn taak als pedagogisch leider. Hij kan en mag ook niet meer doen; autoritair leiderschap zou tot

frustratie kunnen leiden. Dit „personnel-centered” leiderschap leidt ook tot grotere productiviteit ten aanzien van het bedrijfsdoel omdat de zich ontplooiende mens tot grotere activiteit, groter verantwoordelijkheidsgevoel, grotere creativiteit komt.

De chef moet leren de groep tot een productief ensemble te maken door sensitief het groepsgebeuren in de richting van het ideale team te beïnvloeden. De belangstelling voor de groep van de kant van de chef wordt waardevoller geacht dan het geconcentreerd zijn op de produktie.

Dit naturalistisch optimisme heeft ook weer zijn tegenkanten. Het streven naar groepsconsensus kan gemakkelijk leiden tot een uiterlijke aanpassing van het individu aan de meerderheid, tot een dictatuur van het gemiddelde, het middelmatige. Een louter luisterende, ten hoogste coördinerende houding van de leider brengt licht onzekerheid en verwarring teweeg, en kan zelfs de baan vrij maken voor destructieve krachten.

De tegenstroom, die zich thans gaat ontwikkelen, huldigt de mening, dat het merendeel der mensen te afhankelijk en onzelfstandig van aard is om de ideale uitgroei tot volwassenheid te volbrengen. Hier wordt de mens van subject tot object gemaakt en de „sociale ethiek”, het idealistisch optimisme, vervangen door een pessimistische en ethisch indifferente, dus negatieve „Realpolitik”.

Poging tot een stellingname

In het jonge Amerika wisselen stroom en tegenstroom elkaar vlot af. Europa is wat langzamer, door oudere cultuur wat bezadiger. Men is bereid — vooral als Nederlander — een tussenpositie in te nemen, eclectisch te werk te gaan.

Bij de formulering van zijn standpunt zegt prof. Van der Graaf zich bewust te zijn zich daarbij niet los te kunnen maken van eigen bedding, cultuur en levensopvatting.

In de eerste plaats zijn wij geneigd de mens nóch door een optimistische, nóch door een pessimistische bril te beschouwen. Wij geven anderen, wetend dat ieder mens ergens moeizaam op weg is, en onszelf „the benefit of the doubt”; wij *wagen* het en gaan nauwlettend na hoever wij komen. In de tweede plaats zien wij de mens als een *verantwoordelijk* wezen, toerekeningsvatbaar en aan te spreken. Vervanging van het schema goed-kwaad door het schema ziek-gezond stuit terecht op weerstanden. Een autoritair, maar ook een democratisch groepsgezinde houding kan onverantwoord zijn. In de derde plaats is het begrip verantwoordelijkheid nimmer volledig zonder het begrip *gezag*. Verantwoordelijkheid houdt in de verplichting antwoord te geven aan een eisen stellende instantie, die deze eisen legitiem stelt. Gezag duidt op het recht en de plicht om eisen te stellen, om voor anderen te beslissen, om op te dragen en ter verantwoording te roepen. Gezag wordt naar inhoud bepaald door de verstrekte opdracht, de opgegeven doelstellingen. Daardoor is bijvoorbeeld de gezagsstructuur op een researchafdeling anders dan op een verkoopafdeling. In de vierde plaats heeft de gezagsdrager, de aangewezen leider, de verantwoordelijkheid om het doel concreet te formuleren en zijn mensen naar dit doel te leiden. Zo heeft in het bedrijf de chef, naargelang zijn functie, tot opdracht om te produceren, te verkopen, te administreren enz. Hij is derhalve niet in de eerste plaats getypeerd door termen als „personnel-centered”, pedagogisch leider, maar zijn opdracht is „goaldirected leader” te zijn. In de vijfde plaats kan als aanvulling op evengenoemd uitgangspunt worden opgemerkt, dat de opdracht is geconditioneerd door de bedrijfsstructuur, door ethische normen en sociale en psychologische wetten en feiten.

Doelgericht leiderschap

Doelgericht leiderschap veronderstelt een doelgericht rekening houden met de capaciteiten en motivaties van het personeel, houdt in: een zich met hen bemoeien, hen de ruimte geven om te groeien in hun taak, in verantwoordelijkheid. Niet in de laatste plaats zal de leider begrip moeten hebben voor de strevingen en behoeften van zijn ondergeschikten, doch hij zal deze steeds moeten confronteren met zijn opdracht, zijn verantwoordelijkheid tegenover het bedrijfsdoel, om te kunnen beslissen hoe hij hierop zal reageren. Bij de optimistische/naturalistische beschouwingwijze werd meer de nadruk gelegd op het mogen dan op het moeten, op het geven dan op het eisen met verwaarlozing van gezag en verantwoordelijkheid. Begrip voor anderen noden en behoeften mag echter niet leiden tot een primair stellen van behoeftenbevrediging, maar tot evaluering, eventueel correctie of afwijzing. Primair is de verantwoordelijkheid, die moet worden gegeven en gevraagd, waaraan de mens groeit en waardoor zijn productiviteit op lange termijn wordt bevorderd.

Doelgericht leiderschap wordt daarom geconditioneerd door een houding van: 1 zakelijkheid en begrip, 2 distantie én contact. Het is begrijpelijk, dat deze fundamentele eis, gesteld aan de leider, spanningen oproept en gevaar van afglijden in één van beide richtingen.

Gezag en leiderschap worden gesteund door de macht en de invloed waarover de chef beschikt. Onder macht worden begrepen alle factoren, die ter beschikking staan om een bepaald doel te bereiken. Gezag zonder macht is niet effectief, maar gezag berust ook niet op onbeperkte macht. Gezag is gebonden aan opdracht en doelstellingen en aan voorwaarden, in normen en regelen te vatten. De ter effectivering verleende macht is daarmee beperkt. Invloed duidt op het beschikken over middelen, waardoor de ander uit vrije wil in dezelfde richting denkt en handelt. Gezag zonder invloed is gebrekkelijk gezag en leidt tot formele gehoorzaamheid. Belangrijk voor de invloed van de gezagsdrager is de mate, waarin het gezag en de gezagsdrager door de ondergeschikten wordt geaccepteerd.

De gezagsdrager zal terwille van het gestelde doel de meningen, ideeën, voorstellen van zijn mensen met betrekking tot dit doel trachten uit te lokken en te evalueren. Daarvoor is communicatie nodig, gedachtenwisseling, gezamenlijk beraad, overleg. De chef heeft de plicht tot overleg, daar waar het problemen geldt, die de taak van zijn ondergeschikten, individueel of gezamenlijk, raken en waar van de ondergeschikten een bijdrage kan worden verwacht. Hij heeft de plicht van overleg af te zien, waar de ondergeschikten geen verantwoordelijkheid mogen hebben of niet kunnen dragen. Het schatten van de draagkracht van de medewerkers in deze is een moeilijke zaak. De leider zal in dit opzicht noch optimistisch noch pessimistisch behoeven te zijn, maar het moeten wagen en het resultaat hiervan moeten evalueren.

Communicatie, overleg, betekent voor de ondergeschikten uitoefenen van invloed, participatie in het leiderschap, echter zonder automatische participatie in het gezag in te sluiten.

De gezagsdrager blijft verantwoordelijk. Communicatie en evaluatie eisen daarom ook weer contact en innerlijke distantie. De chef, die geen contact heeft, geen overleg toelaat, zal in de huidige samenleving nauwelijks geaccepteerd worden, en is als leider weinig effectief; verliest hij innerlijke distantie, dan bestaat de kans, dat de doelmatigheid verdwijnt en gezag en verantwoordelijkheid vervagen.

W.

Uit de buitenlandse vakpers

Beperkte oorlog — conventioneel of nucleair?

Weinig problemen hebben grotere tegenstellingen te weeggebracht dan de waardering van het aandeel, dat conventionele en nucleaire bewapening moet hebben voor de strategie van het Westen. De oplossing is van vitaal belang voor onze strategie, ons beleid en de toekomstige ontwapeningsonderhandelingen.

De aard van de discussie

Zolang de ontwapeningsonderhandelingen geen grotere vorderingen hebben gemaakt, kan geen enkele oorlogvoering los worden gezien van de nucleaire capaciteit. Zelfs als aan beide zijden geen atoombommen worden gebruikt, moet de mogelijkheid van inzet onder de ogen worden gezien. Iedere toekomstige oorlog is derhalve een nucleaire, of deze wapens worden gebruikt of niet.

De keuze is ook niet langer aan de geallieerden. Slechts als wij in staat zijn een nucleaire oorlog te voeren, kunnen wij denken over een conventionele. Met deze factoren als achtergrond kunnen wij beide theoriën op hun merites bezien.

Argumenten voor een nucleaire strategie

De voorstanders van nucleaire strategie — een strategie van het zelfstandig gebruiken van A-wapens in een beperkte oorlog — wijzen op het overwicht van de communisten in mankracht. Nucleaire wapens zijn een vervangingsmiddel voor mankracht, zeggen zij. Op zijn minst genomen zullen zij de tegenstander tot verspreiding dwingen. De voorstanders geven toe dat, indien de nucleaire wapens worden gebruikt bij een tactisch optreden conform de laatste oorlog, dit een totale vernietiging van de gevechtszone zou betekenen. Zij beweren echter dat zo'n beschouwing onzin is. De offers van nucleaire strategie moeten worden beoordeeld voor een aangepaste tactiek. Grote militaire eenheden kunnen niet meer op de been worden gebracht. Zij zijn ook niet benodigd, vuurkracht is niet meer afhankelijk van massaal ingezette mankracht. Kleine eenheden, in staat volkomen zelfstandig en zeer beweeglijk te opereren, zijn de oplossing. Nucleaire strategie zou volgens de voorstanders de volgende voordelen bieden.

1. De verspreiding van de troepen maakt de overwinning los van het bezit van grondgebied. Het is zeer moeilijk op te treden tegen verspreide kleine groepjes. Het Sovjet-leger had bv. 20 divisies nodig om de Hongaarse opstand te onderdrukken.
2. Nucleaire oorlog dwingt de tegenstander tot het bezien van vele verschillende mogelijkheden. De Sovjet-Unie en Communistisch China beschikken over vele specialisten op het gebied van de conventionele oorlogvoering; met betrekking tot de nucleaire oorlog berusten alle plannen op gissingen.
3. Nucleaire oorlog maakt het een bezettende macht moeilijk op te treden tegen guerilla-tactiek. Aan deze zijde van het IJzeren Gordijn zal de bevolking waarschijnlijk tegen de Russen blijven ageren.
4. Nucleaire wapens zijn het resultaat van de enorme ontwikkeling op technisch gebied. Niet gebruiken zou in feite betekenen het veronachtzamen van onze superieure industriële capaciteit.
5. Elke andere wijze van optreden zou niet op de been brengen strijdkrachten-massa's vereisen. Het is onmogelijk een conventionele oorlog te voeren tegen een vijand die over nucleaire middelen beschikt, zonder zelf nucleaire middelen te bezitten. De bekoring zou

anders voor de tegenstanders te groot worden om hun nucleaire middelen in te zetten. De financiële middelen laten echter niet toe aan beide facetten voldoende aandacht te besteden. De opbouw van conventionele strijdkrachten gaat in ieder geval ten koste van de nucleaire macht.

Argumenten voor een conventionele strategie

De voorstanders van conventionele strategie antwoorden, dat het gebruik van nucleaire strijdmiddelen leidt tot totale vernietiging in de gevechtszone en decimering van de bevolking. Ten koste van die prijs wil niemand zich verdedigen. Zelfs een succesvolle nucleaire oorlog zou, na afloop, de Sovjet-Unie politiek in de kaart spelen. Bovendien, zeggen zij, is nucleaire oorlog niet te beperken. Daarnaast staan de kleine groepen, voorzien van nucleaire strijdmiddelen, bloot aan vernietiging door conventionele strijdkrachten. Als ze tegenover een tegenstander komen te staan, die zowel over nucleaire als conventionele middelen beschikt, worden de kleine groepen zeker verslagen, want ze zijn volkomen weerloos tegen conventionele overvalsgroepen. Nucleaire wapens zijn geen vervangingsmiddel voor mankracht.

Tenslotte: in een nucleaire oorlog zal de industriële capaciteit van minder belang zijn. Minder technisch ontwikkelde landen zijn dan ook minder kwetsbaar. Er komt een moment waarop inzet van meer nucleaire wapens geen zin meer heeft, het zogenaamde „verzadigingspunt”. Nucleaire wapens bieden grote voordelen voor de aanvaller, omdat de eerste klap uitermate belangrijk is. Te vertrouwen op nucleaire capaciteit zou gelijk staan met het aannemen van een gedragslijn, gebaseerd op de sterke punten van de tegenstander.

Conventionele strategie zou volgens de propagandisten de volgende voordelen hebben.

1. Zij geeft de grootste kans een uitbroken conflict te beperken.
2. Het industrieel potentieel wordt op zijn voordeligst gebruikt. De destructieve kracht van conventionele wapens is betrekkelijk klein, de overwinning kan daarom slechts worden behaald door een grote productie-inspanning en dat lukt ons beter dan de tegenstander. Tezelfdertijd geeft de periode, die het op gang brengen van de productie kost, gelegenheid tot vredesonderhandelingen.
3. Conventionele verdediging geeft de beste mogelijkheden om bezetting van gebieden te voorkomen. Bevrijding is altijd moeilijker dan bescherming.
4. Als, ondanks alles, A-wapens worden gebruikt, zou de schuld voor het ontketenen van een dergelijke oorlog op de Russen vallen.

Afschrikking van de oorlog

Het is jammer dat in dit vlak argumenten, die bij nauwkeurige beschouwing op zijn minst genomen niet helemaal juist zijn, tot dogma worden verheven.

Dikwijls wordt bv. gesteld, dat een nucleaire oorlog niet kan worden beperkt, omdat geen van de opposenten zijn verlies zou erkennen zonder naar grotere wapens te grijpen. Er zijn vele goede argumenten om de mogelijkheid van beperking van een nucleaire oorlog te betwijfelen. Maar het argument dat geen van beide zijden zijn verlies zal willen erkennen, zou impliceren, dat er verschil is tussen verslagen te worden in een conventionele dan wel in een nucleaire oorlog. In werkelijkheid lijkt de vraag of een oorlog wordt beperkt, meer te worden beheerst door het doel dat men zich stelt, dan door de gebruikte middelen om dit te berei-

ken. Wat de technische moeilijkheden ook zijn om een nucleaire oorlog te beperken, het politieke argument dat verlies niet acceptabel zou zijn, is niet juist.

Van de andere kant wordt de nucleaire strategie dikwijls gerechtvaardigd door de scala van wapens waarover wordt beschikt. De kleinste nucleaire wapens, wordt gezegd, hebben minder vernietigingskracht dan de sterkste conventionele wapens. Er is daarom geen technische reden om ze niet te gebruiken. De poging om nucleaire strategie te baseren op de diverse mogelijkheden gaat te ver. Het hoofdmotief om ze te gebruiken is de ontzettende grote vernietigingskracht, gepaard gaande met de betrekkelijk geringe omvang. Nucleaire wapens die geen grotere uitwerking hebben dan conventionele wapens zijn te kostbaar.

De moeilijkheid is dat veelal zowel de voorstanders als de tegenstanders gelijk hebben, zij bekijken de zaken echter uit een verschillende gezichtshoek. Uit oogpunt van afschrikking, zeggen de voorstanders van nucleaire strategie, dat nucleaire wapens de effectiefste sanctie tegen het uitbreken van een oorlog vormen. De tegenstanders van nucleaire oorlogvoering hebben veel aandacht voor de mogelijkheden om de uitwerking te verminderen en het uitbreken te voorspellen. De vernietigende uitwerking en de onzekerheid over de wijze van gebruik van de nucleaire middelen, die terecht gezien worden als een bijdrage tot de afschrikking, kunnen even goed worden gebruikt als in strijd met doelmatige beperking.

Een groot deel van de discussie wordt derhalve teruggebracht tot de vraag of men de afschrikking primair stelt, of de wijze van oorlogvoering. Een overschatting van de vernietigende uitwerking zal de wil tot inzet verlammen. Maar het ontwikkelen van een strategie voor een „draaglijke” oorlog, zal mogelijke agressie aanmoedigen. De bedreiging door de afschrikking moet geloofwaardig zijn; de vergelding moet echter niet worden verzwaakt tot een punt waar zij acceptabel wordt. De veelvuldigheid van het uitbreken van oorlog sedert de Middeleeuwen demonstreert de moeilijkheid af te schrikken met conventionele wapens. Een handelwijze die de tegenstander in de onzekerheid houdt over het verloop van een mogelijk conflict, zal de aanvaller de moed ontnemen om te beginnen. Als er oorlog zou uitbreken, per ongeluk of uit verkeerde berekening, dan zal beperking zeer moeilijk zijn.

De schrijver heeft tot enkele jaren geleden een nucleaire strategie gepropageerd. Diverse ontwikkelingen hebben die mening echter veranderd:

1. het meningsverschil in militaire kringen in onze alliantie over de aard van beperkte nucleaire oorlog;
2. de toeneming van de voorraad nucleaire wapens in de handen van de Russen en de ontwikkeling van de lange afstand geleide projectielen;
3. de ontwapeningsonderhandelingen.

De eerste van deze factoren doet twijfel rijzen over de mogelijkheid om een nucleaire oorlog te beperken. De tweede verandert de strategische betekenis van nucleaire oorlog. De derde beïnvloedt het patroon waarin de strategie moet passen en geeft de politieke offers die het gaat kosten aan.

Ontwapeningsonderhandelingen

Vijftien jaar na de vorige oorlog is er geen overeenstemming tussen Luchtmacht, Landmacht en Marine over het begrip „beperkte oorlog”. Zelfs het „Strategic Air Command” en de „Tactical Air Force” hebben een afwijkende interpretatie. Het gevolg is, dat elk krijgsmachtdeel in een beperkte oorlog nog een paar „essentiële” doelen bijvoegt en wegis de beperking. Daarenboven denken alle geallieerden ook nog weer anders over de inhoud van beperking. Als vaststaand kan worden aangenomen, dat ook de tegenstanders over

het begrip beperkte oorlog nog weer een andere opinie heeft. Beide zijden zouden om deze redenen volkomen blind reageren. De enige werkelijke reële scheidingslijn die kan worden getrokken is die tussen conventionele en nucleaire oorlog.

De invloed van de ontwapeningsonderhandelingen op de strategie valt niet te ontkennen. Reeds is een opschorting van proefnemingen bereikt en op den duur zal er zeker een overeenkomst worden ondertekend. Het gevolg zal zijn een verbod voor het gebruik van die wapens waarop de hele strategie van het Westen is gebaseerd. De keuze dat het Westen niet conventioneel kan optreden tegen de communistische „horden”, is een fabel. Zowel in mankracht als in industrieel potentieel is het Westen superieur. Zelfs in de Wereldoorlog II bleek de aanvaller voor succesvolle acties ten minste een drievoudig overwicht te moeten bezitten. De verdediger is conventioneel dus sterk in het voordeel.

Op zijn minst genomen zou derhalve de conventionele capaciteit van de vrije wereld zodanig moeten zijn, dat de nucleaire verdediging het laatste en niet het enige antwoord zou zijn. Er is geen reden waarom het voor namelijk in West-Europa niet mogelijk zou zijn. Zulke strijdkrachten zouden de Russen vele mogelijkheden om door bedreiging iets te bereiken, ontnemen. Zij zouden de soepelheid van onze diplomatie bevorderen.

Enkele consequenties

Conventionele strijdkrachten moeten niet worden beschouwd als een vervangingsmiddel voor de mogelijkheid om met nucleaire middelen te kunnen reageren; zij vullen deze laatste middelen slechts aan. Een conventionele oorlog kan slechts binnen redelijke perken worden gehouden, indien een nucleaire oorlog nog aantrekkelijk is.

Dit wordt duidelijk als wij bezien wat ons te doen staat als, ondanks al onze conventionele voorzorgsmaatregelen, een nucleaire oorlog tegen ons wordt ontkend. Wij hebben dan de keus: het verlies accepteren, een algemene oorlog ontketenen, of een beperkte nucleaire oorlog trachten te voeren.

In feite is er dus slechts de keus een algemeen of een beperkte oorlog. Wij prefereren de beperkte oorlog, maar dan moet de aanvaller ook duidelijk weten, dat wij in staat zijn deze te voeren. Als wij werkelijk serieus grote waarde gaan hechten aan onze conventionele strijdkrachten moeten wij de mening herzien, dat landstrijdkrachten zo georganiseerd en bewapend kunnen worden, dat zij zowel geschikt zijn voor nucleaire als voor conventionele oorlog. Dit is misschien mogelijk voor de Marine en de Luchtmacht en andere organisaties die in tijd van oorlog niet in voortdurend direct contact met de vijand optreden. Voor grondoperaties is het echter uitgesloten. Hiermee wil niet zijn gezegd dat troepen niet kunnen worden geoefend in het gebruik van zowel nucleaire als conventionele wapens. Maar als zij eenmaal in het gevecht zijn geëngageerd dan moeten zij kiezen. Als nucleaire wapens organiek deel uitmaken van iedere eenheid, zal het onmogelijk zijn de oorlog conventioneel te houden, zelfs al wil de leiding aan beide zijden dit. In conventionele strategie is het mogelijk, na het uitbreken van het conflict, strijdkrachten op te richten, dit neemt geruime tijd in beslag. De aanwezigheid van een redelijke hoeveelheid conventionele strijdkrachten maakt het enerzijds mogelijk de eerste stoot op te vangen, anderzijds wordt de duur van het conflict aanmerkelijk bekort.

Parate strijdkrachten zijn noodzakelijk

Als beide zijden nucleaire middelen bezitten, is er ondanks verklaringen, verdragen e.d. altijd een kans dat ze zullen worden gebruikt. Agressie kan worden uitgelokt door de verwachting van een snelle overwin-

ning en de mogelijkheid dat de vrije wereld de kans niet wil lopen op een nucleair conflict. Parate strijdkrachten zijn daarom belangrijker dan ooit tevoren. Dit betekent niet dat ze in staat hoeven te zijn elke vierkante meter grond daadwerkelijk te verdedigen. Het betekent dat genoeg gebied moet kunnen worden verdedigd om de betrokken regering niet de indruk te geven, dat de verdediging zuiver symbolisch is. Bovendien moeten wij zo sterk zijn, mogelijk versterkt met direct mobilisabele troepen, dat er een redelijke kans is de inbreuk ongedaan te maken.

Onmiddellijke vergroting van de inspanning vereist

Daden betekenen ook in de nucleaire eeuw meer dan woorden. Wat wij tegen de communisten vertellen is minder belangrijk dan wat wij tegen ons zelf zeggen. Wij moeten onmiddellijk en met kracht streven naar het oprichten van voldoende conventionele strijdkrachten voor de vrije wereld.

Daarnaast moet het de tegenstander duidelijk zijn dat wij niet erin zullen berusten in belangrijke gebieden conventioneel te worden verslagen. Als het conventionele evenwicht is hersteld, zouden wij duidelijk kunnen bekend maken, dat wij slechts in het uiterste geval zouden overgaan tot inzet van nucleaire middelen en in dat geval deze inzet zoveel mogelijk zullen beperken.

Naast de taak om strijdkrachten op te bouwen, die inderdaad in staat moeten worden geacht de beperkte oorlog mogelijk te maken, zullen wij ontwapeningsbesprekingen met kracht moeten voortzetten. Onze leiders zullen het publiek duidelijk moeten maken, dat wij onze militaire inspanning moeten vergroten, terwijl wij op hetzelfde moment proberen te ontwapenen. Als wij serieuze vorderingen willen maken bij ontwapeningsbesprekingen, moeten wij eerst ervoor zorgen dat het militaire evenwicht is hersteld.

„Limited War, Conventional or Nuclear?“, door Henry A. Kissinger, in „The Fifteen Nations“, nr 18.

v. E.

Antitank-verdediging

Alhoewel de inzet van kernwapens tegen vijandelijke tankaanvallen ongekende mogelijkheden biedt, worden in het kader van deze beschouwing slechts conventionele middelen behandeld.

Bij de inzet van de tank zelf als tankbestrijdingsmiddel is, in het algemeen gesproken, een overmacht aan eigen tanks nodig om een vijandelijke tankaanval te kunnen weerstaan. Aangezien niet elk land zich de financiële offers kan getroosten om een grote tankmacht op de been te houden, is deze oplossing zeer problematisch. De tank zal daarom in het raamwerk van de antitank-verdediging als tankbestrijder slechts in een secundaire rol kunnen optreden. Primair is zij een aanvalswapen.

De veldartillerie kan reeds op grote afstand afbreuk doen aan de vijandelijke tanks. Tankaanvallen worden er niet door verhinderd, maar de vijandelijke tankeenheden zal kunnen worden verzwakt en er zal vertraging kunnen worden opgelegd. Massaal geconcentreerd artillerievuur zal de aanvallende tanks veelal dwingen de reeds aangenomen aanvalsrichting prijs te geven en zodoende wordt een mogelijkheid geschapen de vijandelijke tankformaties in een voor de antitank-verdediging gunstig gebied te „lokken“ en aldaar tot staan te brengen en te vernietigen. De directe tankbestrijding kan geschieden door te vuren met directe richting en gebruik makende van antitankprojectielen.

Gezamenlijk met de overige ondersteunende wapenen — w.o. de mortieren — zal de veldartillerie meehelpen om de vijandelijke infanterie te scheiden van de

tanks, *hetgeen een voorwaarde is voor een doeltreffende tankbestrijding.*

Genie- en pionierseenheden zullen door het aanbrennen van vernielingen, versperringen en mijnenvelden de bewegingen van de vijandelijke tanks ernstig belemmeren. De luchtmacht zal tankconcentraties en colonnes reeds op grote afstand en in het vroege stadium van de aanval onder vuur kunnen nemen, doch haar optreden is sterk afhankelijk van het wel of niet beschikken over luchtoverwicht alsmede van de sterk wisselende weersomstandigheden. Als verkenningsoorlog, 223 blz. Uitg.: Frederick A. Praeger Inc, New York, bewijst zij echter onschatbare diensten door het vroegtijdig onderkennen van zwaartepunten in de vijandelijke tankaanvallen.

Voorop zal moeten staan dat de vijandelijke tankmacht reeds vóór het binnendringen in het weerstandsgebied zal moeten worden verzwakt om daarna in het weerstandsgebied beslissend te worden verslagen. Er zijn dus in feite twee fasen. De eerste — liefst zover mogelijk — vóór het weerstandsgebied en de tweede in het weerstandsgebied.

In de eerste fase zal de tankbestrijding moeten worden gevoerd door vóór reikende tankbestrijdingsmiddelen (raketten) en door de anti-tankvuurmonden, welke laatste optreden van uit reeds verkende en voorbereide vuuropstellingen.

Deze vuurmonden dienen echter niet gebonden te zijn aan deze opstellingen, maar voeren het gevecht door middel van vuur en beweging, waarbij de vijandelijke tanks worden „beslopen“ en buiten gevecht gesteld.

Teneinde aan deze opdracht te kunnen voldoen zal dienen te worden beschikt over een licht gepantserd gevechtsvoertuig met een geringe hoogte (terreindekking), zeer mobiel (rupstractie) en voorzien van een antitankkanon (Panzerjäger). Deze gemechaniseerde antitank-artillerie zal niet in een lineaire opstelling, maar in de diepte moeten worden opgesteld.

Indien zich meer naderingsmogelijkheden voordoen of meer vijandelijke penetraties zijn onderkend zal deze gemechaniseerde antitank-artillerie zich schuil houden in gereedstellingen en vandaar de reeds verkende en voorbereide opstellingen innemen.

De eerste fase zal slechts succesvol zijn, wanneer de aanvaller merkbare verliezen heeft geleden en in een richting wordt gedwongen waar de gereedgehouden eigen tanks in de nu volgende tweede fase de tegenaanval kunnen inzetten.

De gemechaniseerde antitank-artillerie vervult in het weerstandsgebied hierna dezelfde rol als in de eerste fase. In nauwe samenwerking met de tanks worden tegenstanders opgespoord, achtervolgd en vernietigd, zodat het optreden van deze gemechaniseerde antitank-artillerie niet alleen beperkt blijft vóór het weerstandsgebied, doch zich uitstrekt over de gehele diepte van de verdediging.

Ervaringen uit WO II hebben geleerd dat de verhouding met betrekking tot de verliezen aan gemechaniseerde antitank-vuurmonden en de tanks 1 : 3 en zelfs 1 : 5 bedraagt.

De organiek tot de gemechaniseerde infanteriebataljons behorende gemechaniseerde antitank-artillerie zal voor dit optreden niet worden gebruikt, aangezien deze vuurmonden ter beschikking blijven van de BC en de kern vormen van de antitank-verdediging bij het optreden van deze bataljons.

In de huidige conceptie van de verdediging wordt aanvaard dat het gevecht in de diepte wordt gevoerd. Er moet echter voldoende diepte aanwezig zijn, wil dit optreden volledig tot zijn recht komen. In West-Europa is deze „voldoende diepte“ echter niet aanwezig en derhalve zou een dergelijk optreden wel eens gevaarlijk kunnen zijn.

Reeds in de voorste verdedigende opstellingen zal beschikt moeten worden over een *muur van tankbestrijdingsmiddelen*, waardoor verdedigen in de diepte wel mogelijk moet zijn, doch niet *direct noodzakelijk* is

„Gedanken zur Panzerabwehr“, door Oberst-Leutnant Armin E. Leistner in „Truppenpraxis“, jan. 1961.

T. M.

De waarheid achter de ontwapeningsbesprekingen

Waarom zoekt de Sovjet-Unie uitstel?

De topconferentie is mislukt en de ontwapeningsonderhandelingen zijn gestaakt. We kunnen er één les uit leren: er is geen verslapping toelaatbaar in onze verdedigingspolitiek en in onze waakzaamheid tegenover de Sovjet-Unie. De zogenaamde mislukking heeft in ieder geval meer eenheid in het Westen teweeggebracht.

Rusland kan in 1963 en 1964, ten gevolge van het lage geboortecijfer gedurende de oorlogsjaren, slechts 600.000 man onder de wapenen roepen. Dit is waarschijnlijk een van de redenen waarom ze nog zo lang hebben deelgenomen aan de ontwapeningsbesprekingen. Als zij erin waren geslaagd de mansterkte van het Westen omlaag te brengen, was hun overwicht in de conventionele sector veilig gesteld.

De belangrijkste doelstellingen van de Russen zijn de vermindering van de sterkte van de troepen van de „Bundeswehr“, opheffing van de Amerikaanse bases in Europa en terugtrekking van de Amerikaanse divisies uit Centraal Europa.

Bij alle ontwapeningsbesprekingen moeten wij niet uit het oog verliezen, dat het Oosten over enorme reserves aan getrainde militairen, semi-militairen en materieel beschikt. Laten wij ook niet vergeten dat het element verrassing aan Rusland is.

De bedreiging uit het Oosten

De dreiging, die 10 jaar geleden leidde tot oprichting van de NAVO, bestaat nog steeds. De strategische conceptie van de Sovjets geeft aan, dat gebruik van moderne massa-vernietigingswapens met intercontinentaal bereik, een toekomstige oorlog niet bekort maar de omvang zal uitbreiden en de lengte vergroten. Slechts de vernietiging van de vijandelijke strijdkrachten en de bezetting van het vijandelijk territorium, zou tot uiteindelijk succes leiden. Daarom streven de Sovjets naar een harmonische strijdkracht, zowel in staat de conventionele oorlog alsook de atomische te voeren. Zij hebben zich geen zand in de ogen laten strooien door technische superwapens, maar houden de onvervangbare conventionele strijdkrachten, die ze ook onmisbaar weten in nucleaire oorlog, op de been.

Een vèrstrekkend plan

Rusland heeft langs het Centraal Europese front twintig tank- en gemechaniseerde divisies in Oost-Duitsland, twee in Polen en vier in Hongarije staan. Deze kunnen worden versterkt door 20 Tsjechische, Poolse en Oostduitse divisies. Uit West-Rusland kunnen nog 40 of 50 divisies worden aangevoerd. Waarschijnlijk zullen de NAVO-strijdkrachten zonder waarschuwing te land, ter zee en uit de lucht worden aangevallen. Het doel zal zijn volledige desorganisatie, alle bases zullen worden aangevallen.

De Russen zullen heel West-Europa onder de voet moeten lopen teneinde:

— in dit stadium mogelijk politieke besprekingen te beginnen;

— als deze mislukken een basis te hebben voor voortzetting van de oorlog;

— zich in West-Europa beschermd te kunnen achten tegen atomaire inzet door strijdkrachten van de nog onbezette NAVO-landen.

Wat is onze taak?

Deze is omschreven in het NAVO-verdrag. Vooreerst: oorlog te voorkomen; vervolgens, als het eerste mislukt, volken en landen te beschermen tegen de aanval. Voor Centraal-Europa betekent dit bescherming zo ver als mogelijk naar het oosten in de richting van het IJzeren Gordijn. Indien de Russen in het bezit zouden komen van het ozzettend grote industriële en economische complex van West-Europa, en de bewoners als slaven zouden kunnen gebruiken, zouden zij de wereldheerschappij bezitten. De militaire en economische conclusies zijn duidelijk.

De rol van het leger

Wat is nu de rol van de landstrijdkrachten van de NAVO in voorkomend geval? Aanvankelijk werden deze alleen gezien als een schild ter bescherming van de zwaardstrijdkrachten (voornamelijk luchtstrijdkrachten). Ten gevolge van de zwakte van de schildstrijdkrachten, kon niets anders worden verwacht dan een verdediging aan de Rijn en dan maar hopen dat de oorlog door de strategische luchtmacht zou worden gewonnen. Thans is echter veel veranderd. De vijand heeft nu ook een strategische luchtmacht en langeafstand-geleide projectielen, gepaard gaande aan voldoende atombommen. Er is een soort evenwicht ontstaan. De noodzaak moet worden erkend dat de schildstrijdkrachten sterk genoeg moeten zijn om de conventionele kracht van de Rus in toom te houden. De tactische atoomwapens en de vorming van de Bundeswehr, hebben ons veroorloofd de Rijn te verlaten en de verdediging bij het IJzeren Gordijn te beginnen.

In de eerste fase zullen wij thans vechten om te behouden wat wij hebben en de slag te overleven. De landstrijdkrachten zullen dit moeten doen zonder veel steun van de luchtmacht. In de tweede fase moeten de in onze linies doorgedrongen vijandelijke eenheden door land-, lucht- en zee-strijdkrachten gezamenlijk worden vernietigd. Hierin speelt de landmacht de hoofdrol. De doctrine van de totale afschrikking is in het politieke spel nog steeds van waarde. De Russen hebben rekening te houden met alle aan onze zijde beschikbare strijdkrachten. Zij zullen dan wel twee keer nadenken voor ze aanvallen.

Het grootste gevaar

Kissinger zegt: „Het grootste probleem bij het vaststellen van de huidige strategie ligt in het ontwerpen van een scala van antwoorden op de verschillende uitdagingen van de Sovjets“. Eertijds waren wij, door de zwakte van onze conventionele strijdkrachten, verplicht iedere vijandelijke handeling met het ontketenen van een volledige atoomoorlog te beantwoorden. Wij moeten thans met grotere soepelheid optreden. Het is mogelijk dat, als wij te lang nadenken, de vijand zijn doel heeft bereikt voordat wij reageren. Korea was een voorbeeld dat, ondanks atoomoverwicht van de V.S., de strijd bijna verloren was.

Een beslissende strijdmacht

De huidige planning voorziet in de oprichting van rond 30 divisies in Centraal Europa. Deze doelstelling is nog niet bereikt, maar in de naaste toekomst zal door de opbouw van de Duitse Bundeswehr de situatie verbeteren. De landstrijdkrachten moeten sterk genoeg zijn om beperkte conflicten en lokale oorlogen af te doen zonder steun van de strategische luchtmacht. Zij

moeten bovendien in staat zijn de initiële fase van de strijd zelfstandig te kunnen overleven. Wij moeten operationele vrijheid verkrijgen, zodat wij het initiatief kunnen nemen. Wij moeten niet gedwongen zijn statisch op te treden.

De NAVO-strijdkrachten zijn voor een aanmerkelijk deel, ook „geestelijk” geïntegreerd. In een toekomstige oorlog zal de vijand overal zijn. De landstrijdkrachten zullen de vijand moeten verslaan en vernietigen. Slechts

landstrijdkrachten kunnen optreden tegen infiltratie, guerilla en luchtlandingen. Niet moet worden vergeten dat het uiteindelijk de mens, de militair is, die de overwinning moet behalen. „When all is said and done, it is the man who does the fighting”.

„The Truth behind the Disarmament Talks”, door Gen. H. Speidel, in „The Fifteen Nations”, nr 17.

v.E.

Restaurant Meerrust - Warmond

voor **recepties, lunch, diners, vergaderingen, congressen enz.**

Telefoon 01711-851 - Eigenaar: J. Dirksen

Gereduceerde prijzen

Heerlijk verwarmd

Groot parkeerterrein

Ook voor uw gezinswas

„Het Vertrouwen”

FA. VAN LEEUWEN

ELBURG - Tel. 252

NUNSPEET - Tel. 2504

Wegenbouw- bedrijf

Gebr. Hogenbirk N.V.

Laren N.-H. - Tel. (02953) 4751

Bijkantoren:

Zwolle, telefoon 05200-5456

Rozendaal Gld., tel. 08302-3713

Moderne wegconstructies

Calfdozers
Compressoren
Dumpers
Graders
Mobiële kranen
Grondstampers (mech.)
Grondstampers - zware - kikvors
Heimachines (slagverstuiving - diesel)
Heistellingen
Laadschoppen
Mastiekroerketels
Slotengraafmachines
Steenbrekers
Trilnaalden voor beton
Wegwalsen

N.V. Techn. Handelmaatschappij

AKKERMAN & CO

Mercuriusweg 20 - Tel. 859907 (070)

'S-GRAVENHAGE